

UNIVERZITA KARLOVA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Děti ze školní družiny a senioři v procesu vzájemného mezigeneračního
ovlivňování**

Lenka Hnátková

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Richterová

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: BC – VYCH

Praha, 2018

Prohlášení:

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Děti ze školní družiny a senioři v procesu vzájemného mezigeneračního ovlivňování* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného, nebo stejného titulu.

V Praze dne 21. 11. 2018

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Magdaleně Richterové za její odborné vedení, cenné rady i připomínky a také za čas, který mi věnovala při konzultacích k této bakalářské práci. Mé poděkování také patří ředitelce základní školy Mgr. Petře Jirkové a vyučujícím na této škole, za vytvoření podmínek k realizaci projektů k této bakalářské práci. V neposlední řadě bych ráda poděkovala také Mgr. Monice Baštové a Mgr. et Mgr. Gabriele Žuchadarové za věnovaný čas, trpělivost a cenné rady. Mé poděkování také patří kronikářce obce, seniorům z Domova s pečovatelskou službou, seniorům ze Svazu invalidů a seniorům z místní obce za ochotu účastnit se realizovaných projektů a podělit se o své životní zkušenosti.

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o mezigeneračním učení dětí ze školní družiny a seniorů z obce, kde se základní škola, kterou děti navštěvují, nachází. Cílem této bakalářské práce je ověřit na čtyřech projektech, zda a jakým způsobem probíhá mezigenerační učení mezi generacemi dětí mladšího školního věku ze školní družiny a seniorů.

Teoretická část je zaměřena na pojmy, související s výzkumnou částí této bakalářské práce, kterými jsou školní družina jako instituce, dále se zabývá prostředím školní družiny a jejími činnostmi, sociálním učení, cíli školní družiny, zmiňuje se také o roli vychovatelky ve školní družině. Věnuje se osobnostně sociálnímu rozvoji jedince, sociálnímu učení a jeho cílům, sociálními dovednostem. Také jsou zde představeny sociální skupiny a jejich rozdělení, komunikace obecně a specifická komunikace se seniory. Dále se zabývá mezigeneračním učení, vymezením pojmu generace a je zaměřena na konkrétní oblast mezigeneračního učení, konkrétně se jedná o předávání zkušeností mezi generacemi vnoučat a prarodičů.

Ve výzkumné části této bakalářské práce je popsána zvolená metodologie, organizace výzkumu, výzkumný vzorek a také limity těchto projektů. Podrobně jsou v ní popsány čtyři projekty, jejich příprava, realizace a zhodnocení.

Klíčová slova

děti, historie obce, kronika, mezigenerační učení, občan, obec, obecní úřad, senior, školní družina, výchova, vychovatel.

Annotation

This bachelor thesis focuses on intergenerational learning between children attending Afterschool programs and seniors from the village. The Children go to school (and Afterschool programs) in the same village, where the seniors live. The aim of this bachelor thesis is to verify the existence of intergenerational learning through four projects and then describe how it works between generation of primary school children and generation of local seniors.

The theoretical part focuses on topics related to the research part of this thesis, for example Afterschool programs as an institution, it also deals with the environment of Afterschool programs and their activities, improving of social skills, goals of Afterschool programs, there is also mentioned role of an educator in Afterschool programs. It deals with social development, social learning and its goals, social skills. There are also described social groups and their types, communication in general and specific communication with seniors. It also deals with intergenerational learning, defining the topic of generation, and focuses on a specific area of intergenerational learning, especially the transfer of knowledges between generations of grandchildren and grandparents.

The research part of this bachelor thesis describes methodology, research organization, research sample and limits of these projects. There are described four projects, their preparations, realizations and evaluations.

Keywords

afterschool program, education, educator, children, chronicle, intergenerational learning, municipal authority, resident, senior, village, village history

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovnických služeb.

Obsah

Úvod	8
1 Teoretická část	11
1.1 Školní družina.....	11
1.2 Stručný průřez historií	12
1.3 Prostředí a materiální vybavení.....	13
1.4 Činnosti ve školní družině	14
1.5 Sociální učení ve školní družině	16
1.6 Cíle školní družiny	16
1.7 Vychovatelka ve školní družině	17
2 Osobnostně – sociální rozvoj	19
2.1 Sociální učení a jeho cíle	20
2.2 Sociální role.....	21
2.3 Sociální dovednosti.....	21
2.4 Sociální skupina	22
2.5 Sociální komunikace	22
2.5.1 Komunikace se seniorem.....	23
3 Mezigenerační učení	24
3.1 Generace.....	25
3.2 Mezigenerační učení mezi prarodiči a vnoučaty	25
3.3 Účastníci.....	26
3.3.1 Senioři	26
3.3.2 Dítě mladší školní věk	30
4 Výzkumná část	32
4.1 Cíl výzkumu	32
4.2 Kvalitativní výzkumná strategie.....	32
4.3 Technika sběru dat, výzkumné otázky.....	33
4.4 Názvy projektů.....	34
4.5 Výběr výzkumného vzorku	34
4.6 Limity projektů.....	35
5 Realizované projekty.....	37

5.1	Projekt „Včelař“	37
5.1.1	Příprava projektu	37
5.1.2	Realizace projektu.....	38
5.1.3	Zhodnocení projektu.....	38
5.2	Projekt „Recitační soutěž“	39
5.2.1	Příprava projektu	39
5.2.2	Realizace projektu.....	40
5.2.3	Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem seniorů.....	41
5.2.4	Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem dětí	43
5.2.5	Zhodnocení projektu.....	44
5.3	Projekt divadelní představení „O princezně Radimce“	46
5.3.1	Příprava projektu	46
5.3.2	Realizace projektu.....	48
5.3.3	Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem seniorů.....	49
5.3.4	Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem dětí	51
5.3.5	Zhodnocení projektu.....	53
5.4	Projekt „Setkání nad kronikou obce“	54
5.4.1	Příprava projektu	54
5.4.2	Realizace projektu.....	55
5.4.3	Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem seniorů.....	56
5.4.4	Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem dětí	58
5.4.5	Zhodnocení projektu.....	60
	Závěr	61
	Seznam literatury	65
	Přílohy	67

Úvod

Dětský věk jest věkem, jenž podléhá vlivu. Proto nejdůležitější při výchově jest výběr vlivů, jež budou na dítě působiti.

Alexej Nikolajevič Tolstoj¹

Tato bakalářská práce pojednává o mezigeneračním učení dětí ze školní družiny a seniorů z obce, kde se základní škola, kterou děti navštěvují, nachází. Projekty popisované ve výzkumné části jsou zaměřeny na tyto dvě sociální skupiny. Cílem této bakalářské práce je ověřit na čtyřech projektech, zda a jakým způsobem probíhá mezigenerační učení mezi generacemi dětí mladšího školního věku ze školní družiny a seniorů. Na základě dvou stanovených hlavních výzkumných otázek bude ověřeno, zda a jakým způsobem dojde k mezigeneračnímu ovlivňování.

Pracuji jako asistentka pedagoga a jako vychovatelka na prvním stupni základní školy. V souvislosti s mojí prací, je mi téma související s dětmi ze školní družiny blízké. Při volbě tématu pro tuto bakalářskou práci jsem uvítala, že mi byla umožněna vedením naší základní školy realizace projektů, které by mohly přispět ke vzájemnému obohacení dětí ze školní družiny a seniorů naší obce.

Otázky začlenění seniorů a stáří se stávají v naší společnosti stále diskutovanějším tématem. Senioři zaujímají v naší společnosti nezastupitelné místo. Dnešní společnost však preferuje mladé, aktivní a flexibilní lidi. Tato preference se negativně odráží na mezigeneračních vztazích. Generace mladých lidí a seniorů se od sebe oddalují nejen citově, společensky, ale i ekonomicky. U seniorů často s přibývajícím věkem dochází k pocitům zbytečnosti, méněcennosti, připadají si nepotřební a osamělí. V minulosti byli staří lidé součástí rodiny, žili společně v jedné domácnosti, kdy mezigenerační soužití a vzájemná pomoc byly přirozenou součástí života. Školní družina a zájmové kroužky dnes z velké části nahradily volný čas trávený s babičkou nebo dědou. Děti jsou často o společně strávený čas

---

¹ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-4248-9. STRANA 70

s prarodiči ochuzeny a tento kontakt jim chybí. Výše zmíněné okolnosti mne vedly k nápadu propojit tyto dva rozdílné světy ve čtyřech projektech, které budou realizovány a popsány v praktické části bakalářské práce. Cílem je přiblížit vzájemně životy těchto dvou skupin a ověřit, zda a jakým způsobem může dojít k mezigeneračnímu učení.

Teoretická část je zaměřena na pojmy souvisejícími s výzkumnou částí této bakalářské práce, kterými jsou v první kapitole školní družina jako instituce, stručný průřez její historií přibližující okolnosti vzniku školních družin, které byly v prvopočátku vzniku zřizovány jako dobrovolné spolky. Dále se zabývá prostředím školní družiny a činnostmi, které jsou v tomto prostředí realizovány. Věnuje se také sociálnímu učení, probíhajícímu ve školní družině a cílům, kterých by ve školní družině mělo být dosaženo. Závěrem první kapitoly je představena vychovatelka, její žádoucí osobnost a vzdělání.

Druhá kapitola je věnována osobnostně sociálnímu rozvoji jedince, na který je v posledních letech kladen důraz, sociálnímu učení a jeho cílům, sociálním dovednostem, které patří bezesporu mezi jednu z prioritních kompetencí jedince. Také jsou zde představeny sociální skupiny a jejich rozdělení z hlediska různých kritérií. Druhou kapitolu zakončuje velmi krátké seznámení s komunikací jako obecným jevem a komunikací se seniory, která je specifická s ohledem na zdravotní omezení této věkové kategorie.

Třetí kapitola se zabývá mezigeneračním učením, což je v současné době moderní pojem, ve kterém je vědění předáváno z generace na generaci. Také se soustředí na vymezení pojmu generace a je zaměřena na konkrétní oblast mezigeneračního učení, v tomto případě na vzájemné předávání zkušeností mezi vnoučaty a prarodiči. Cílová skupina je volena zcela záměrně, protože tyto dvě generace budou účastníky projektů, jejichž realizace bude popisována v praktické části této bakalářské práce. Závěrem přiblíží zmíněné dvě generace, kterými jsou senioři a děti mladšího školního věku.

Výzkumná část definuje cíl výzkumu, kterým je ověřit na čtyřech projektech, zda a jakým způsobem probíhá mezigenerační učení mezi generacemi dětí mladšího školního věku ze školní družiny a seniorů. Dále nastiňuje důvody, proč byla použita kvalitativní výzkumná strategie a zvolena uvedená technika sběru dat. V další části jsou kladeny hlavní výzkumné otázky, na které bude odpovězeno v závěru každého projektu a také v samotném

závěru této bakalářské práce. Jsou zde také specifikovány otázky, připravené pro účastníky realizovaných projektů.

Ve výzkumné části je dále představen výzkumný vzorek, tedy skupiny, které se projektů zúčastní a konkretizovány limity těchto projektů. Všechny čtyři projekty jsou v této části práce podrobně rozebrány, a to vždy jejich příprava, realizace, skupinové rozhovory s dětmi a seniory a jejich zhodnocení.

V závěru proběhne zhodnocení realizovaných projektů a bude odpovězeno na výzkumné otázky.

1 Teoretická část

Teoretická část je zaměřena na pojmy, souvisejícími s výzkumnou částí této bakalářské práce, kterými jsou školní družina jako instituce, zabývá se prostředím školní družiny a jejími činnostmi, sociálním učením, cíli školní družiny, zmiňuje se také o roli vychovatelky ve školní družině. Také se věnuje osobnostně sociálnímu rozvoji jedince, sociálnímu učení a jeho cílům a sociálním dovednostem. Jsou zde představeny sociální skupiny a jejich rozdělení, komunikace obecně a specifická komunikace se seniory.

Dále se zabývá mezigeneračním učením, vymezením pojmu generace a je zaměřena na konkrétní oblast mezigeneračního učení, konkrétně se jedná o předávání zkušeností mezi generacemi vnoučat a prarodičů.

1.1 Školní družina

Školní družiny jsou školská zařízení, která jsou součástí výchovně vzdělávacího procesu a mají u nás dlouholetou tradici. Jsou zřizovány většinou při základních školách, ale také jako samostatná zařízení pro žáky různých škol a mohou být v provozu i ve dnech, kdy se nekoná školní vyučování. Školní družiny fungují jako mezistupeň mezi výukou v základní škole a výchovou v rodině. Patří mezi nejčtenější zařízení v České republice s největším počtem vychovatelů. Jejimi odděleními prošlo za celou dobu jejich historie velké množství dětí. Její hlavní funkcí je náplň volného času dětí, i když je na ni často pohlíženo spíše jako na sociální službu hlídání dětí. Nabízí pestrou škálu zájmových činností, což je velmi důležité hlavně pro mladší děti, které si obor svých zájmů teprve hledají a nemají vyprofilovanou specializaci.

Děti ve školní družině jsou rozděleny do oddělení. Jedno oddělení vede vychovatel či vychovatelka, na které připadá maximálně třicet dětí. Hlavní odpovědnost za chod školní družiny má vedoucí vychovatelka. Její zodpovědnost souvisí zejména s plněním školního vzdělávacího plánu, zodpovídá za činnosti, jež by s ním měly být v souladu, za bezpečnost dětí i pedagogických pracovníků ve školní družině a také za administrativní úkony, které souvisejí s fungováním školní družiny.

Počet dětí se během dne mění podle toho, jak děti do školní družiny přicházejí a odcházejí z ní. Přijetí do školní družiny není nárokové, rozhoduje o něm výhradně ředitel

školy. Děti jsou přijímány většinou na pravidelnou docházku. Školní družina může být vedena za úplatu, která by měla být dostupná všem zákonným zástupcům dětí navštěvujících toto zařízení, vyjma předškolního vzdělávání, které je zdarma. Součástí také mohou být zájmové kroužky různého charakteru, které mohou být také zpoplatněny a jejich účastníky se mohou stát i děti, které školní družinu nenavštěvují. Jejich vedení se ujímají nejen učitelé a vychovatelé, ale také například externí pracovníci. (Pávková, Hájek, 2003, s. 1-12)

Hájek (2003) rozděluje podmínky pro bezproblémový chod školní družiny a zvládnutí všech jejích úkolů na:

- Personální-vychovatelka s odpovídajícím vzděláním
- Materiální-vhodně vybavené prostory
- Řídící a kontrolně-právní vymezení činnosti a ustanovení související s činnostmi s dětmi (Pávková, Hájek, 2003, s. 12)

1.2 Stručný průřez historií

Oblast výchovy má v našich zemích dlouholetou tradici, neměla však vždy institucionální podobu. Odvíjela se od sociálního postavení a majetnosti rodičů. V méně majetných rodinách měly děti málo volného času, protože se musely podílet na různých pracovních činnostech nebo se spolupodílely na výchově mladších sourozenců. Již od 18. století se mnoho učitelů snažilo po vyučování děti rozvíjet v oblastech např. hudební výchovy, přírodních věd, zdravotědy apod. Čerpali z odkazů J. A. Komenského, který se v nich věnoval hrám, volnočasovým aktivitám a jeho pozornost nebyla zaměřena jen na vyučování samotné. Tato jejich snaha se často setkávala s nepochopením nadřízených orgánů. Koncem 18. a začátkem 19. století se v souvislosti se stěhováním obyvatelstva do měst objevil požadavek na soustavnou výchovu dětí. Problém se vyskytl se zavedením povinné školní docházky v roce 1774, kdy po skončení vyučování byly děti bezprizorní, vzhledem k pracovní vytíženosti rodičů. V této době začaly vznikat různé dobročinné spolky, které plnily jak funkci sociální – poskytovaly chudším dětem oblečení, jídlo, útočiště, ale také fungovaly jako organizátoři různých zábavných i vzdělávacích akcí, avšak bez jakékoli systematičnosti.

První instituce, které korespondují s činnostmi dnešních školních družin, se objevily koncem 19. století. Zajišťovaly dohled nad dětmi, staraly se o jejich bezpečnost a také

je vedly k plnění školních povinností. Dětem nabízely i rozmanité činnosti. Jednalo se o činnosti, hudební, tělovýchovné, literární, přírodovědné apod. Důraz byl kladem na pracovní dovednosti, jako je sebeobsluha, poznávání a orientace v různých povoláních. Částečně bylo zajištěno stravování. Změnou byl požadavek na pedagogickou kvalifikaci vychovatele. Roku 1931 došlo k změně terminologie, pojem útulek byl nahrazen pojmem družina.

V souvislosti se společenskými změnami došlo po roce 1945 k výraznému nárůstu družin a soustředění pozornosti na výchovu dětí mimo vyučování. Součástí škol se družiny staly v roce 1948 na základě školského zákona. Důležitou změnou v této oblasti je školský zákon z roku 1960. Ustanovil školní družiny pro výchovu mimo vyučování dětí mladšího školního věku 1. - 5. ročníku a děti 6. - 9. ročníku byly zařazeny do školních klubů. Školní družiny i školní kluby se staly součástí škol. Později vydané zákony už nepřinesly výraznější změny. (Pávková, Hájek, 2003, s. 19-21)

1.3 Prostředí a materiální vybavení

Školní družina potřebuje k tomu, aby mohla vykonávat plánovanou výchovně-vzdělávací činnost vhodné prostředí s odpovídajícím materiálním vybavením. To musí splňovat především bezpečnostní kritéria a hygienické normy, s tím také souvisí odpovídající velikost prostor. Dále mezi hygienické aspekty patří například vhodné osvětlení školní družiny, přiměřené vytápění, nezávadnost použitých materiálů, zdravé sociální klima.

Dalším důležitým aspektem je architektura školní družiny, která by měla být odlišná od architektury učeben. Frontální uspořádání lavic není vhodné, možností je uspořádání např. do půlkruhu, které usnadňuje interakci, vzájemnou kooperaci mezi dětmi a rozvoj sociálních dovedností. Při uspořádání nábytku je nutné vzít v úvahu fakt, že školní družina funguje také jako herna a není vhodné ji zbytečně zastavět nábytkem a ubírat dětem volný prostor. Nábytek by měl splňovat ergonomické aspekty, jako je jeho vhodnost k plánovaným aktivitám, velikost a bezpečnost. Školní družina by měla mít vyčleněné místo vhodné ke hrám na podlaze a odpočinkovým činnostem. Vhodný je koberec s polštáři a podložkami.

Prostředí má vliv na vývoj a výchovu člověka. Je proto důležité neopomenout estetický aspekt jako je použití vhodných barev na výmalbu školní družiny a její výzdoba.

Jako efektivní se ukázala participace dětí na výzdobě školní družiny. Střídají se zde náměty podle činností dětí a časového harmonogramu.

Vybavení družiny jako jsou různé stavebnice, stolní hry, plyšové hračky musí splňovat hygienické, bezpečnostní a estetické normy. Ta samá kritéria platí i pro ostatní vybavení školní družiny jako jsou výtvarné potřeby, sportovní náčiní a hudební nástroje. Většina školních družin je vybavena také počítači, televizory, interaktivními tabulemi a jinou technikou. (Pávková, Hájek, 2003, s. 43-46)

1.4 Činnosti ve školní družině

Školní družina navazuje na vyučování, které je provázeno fyzickou i psychickou únavou a děti v ní tráví značnou část svého volného času. Režim činností ve školní družině by měl podporovat tělesný, duševní i sociální vývoj dítěte. Důležitou roli hraje nejen prostředí, ale také kvalita vztahů mezi účastníky ve školní družině. Během dne je nutné přihlížet ke křivce výkonnosti dítěte, ale i k individuálním potřebám dětí. U dětí se po skončení vyučování, kdy se musí soustředit na výuku a dlouho sedět v lavici, projevuje psychická i fyzická únava. Vychovatelé by měli brát zřetel na zvýšenou potřebu pohybu u dětí při sestavování programu. Podle Pávkové (2014) mezi výchovně vzdělávací činnosti, zastoupené ve školní družině patří:

- Odpočinkové činnosti – jedná se o činnosti, které jsou nenáročné a slouží k odstranění únavy. Do programu ranní družiny se zařazují ráno před začátkem vyučování, po obědě nebo v odpoledních hodinách. Mohou probíhat spontánně i organizovaně, hromadně i individuálně. Jedná se o klidné zájmové činnosti, které vedou k odstranění únavy a plní psychohygienickou funkci. Mezi tyto činnosti patří například klid na lůžku, klidné hry, poslech četby, hudby, hra na hudební nástroje atd.
- Rekreační činnosti – probíhají převážně venku jako aktivní činnosti, které mohou být jak organizované, tak spontánní a slouží k regeneraci sil. Jedná se o pohybové, turistické, sportovní nebo manuální činnosti. Mají stejně jako odpočinkové činnosti různé formy a jejich úkolem je zprostředkovat dětem odpočinek a rekreaci. Jedná se o různé formy míčových her, závody, cvičení s náčiním, různé sezónní hry, cvičení s hudbou, turistika a jiné.

- Zájmové činnosti – jedná se o organizované nebo spontánní aktivity, skupinové či individuální, které se podílejí na osobnostním rozvoji dítěte. Měly by naplňovat volný čas dítěte a přinášet mu radost a uspokojení. Umožňují odpočinek, zábavu, různé formy relaxace. Jsou dobrovolné, s různými formami organizace. Rozvíjejí osobnost a schopnosti dítěte. Dětem mladšího školního věku je vhodné nabídnout širokou nabídku zájmů, aby zjistilo, kde vyniká, co ho uspokojuje a poté mohlo svůj zájem vyprofilovat. Jsou důležité mimo jiné i pro děti, které v době vyučování příliš nevynikají a při zájmové činnosti mohou zažít pocit úspěchu, který je důležitý pro každého jedince a je motivací pro další činnost. Jedná se o různé činnosti pracovní technické, přírodovědné, ekologické, esteticko-výchovné, tělovýchovné, turistické, společenskovední.
- Veřejně prospěšné činnosti – jedná se o dobrovolné aktivity, přinášející prospěch jiným osobám nebo sociálním skupinám. Přinášejí pocit uspokojení z nezištné pomoci druhému a mají výrazný výchovný efekt. Náměty pro činnosti by měly korespondovat s věkem dětí. Mladší děti by měly být zapojeny do veřejně prospěšných činností, které jsou jim srozumitelné, pro osoby, které znají. Mohou to být různé dárky pro seniory, přáníčka pro matky, pomoc mladším dětem.
- Příprava na vyučování – souvisí s plněním školních povinností. Může probíhat formou didaktických her, získáváním dalších poznatků při praktických činnostech nebo jako vypracovávání domácích úkolů. Vychovatelka zde působí jako přímý dohled, motivuje děti, popřípadě jim poskytne rady. S přípravou na vyučování mohou pomoci i učitelé, zvláště u dětí, které mají vývojové poruchy učení nebo pocházejí z méně podnětných prostředí. Neplatí pro ni požadavek dobrovolnosti, nepatří do volného času dětí a vhodné zařazení této činnosti je mezi 15–17 hodinou odpoledne. Jedná se o různé formy přípravy na vyučování, jako jsou didaktické hry, vypracování úkolů, které zadal vyučující, rozšiřování vědomostí v praxi. Ve školní družině by pro tyto činnosti měl být vhodný koutek, kde děti mají klid a vhodné vybavení. Forma přípravy na vyučování by měla probíhat po dohodě se zákonnými zástupci.
- Sebeobslužné činnosti – oblast těchto činností je velmi široká. Mezi jinými se jedná o péči o vlastní osobu a osobní věci, okolní prostředí, vystupování ve společnosti, způsob komunikace, orientace při vyřizování záležitostí různého charakteru, práce

s informacemi atd. Z pozice vychovatele je tato činnost dlouhodobá, s nutností důslednosti a vytrvalosti, avšak s výrazným výchovným efektem. (Pávková, 2014, s. 64–80)

1.5 Sociální učení ve školní družině

V posledních letech přibývá konfliktů mezi dětmi, nerespektování hranic druhých, obtíže s uznáváním autorit. Vychovatelé ve školní družině mohou využít svého pedagogického působení k posilování sociální dovedností a osobnostně sociálního rozvoje. Tímto pedagogickým působením lze tomuto nežádoucímu chování dětí předcházet. Vychovatelé mají více možností pozorovat chování dětí, mají možnost všimnout si jejich verbálních i neverbálních projevů ve větší míře než učitelé při vyučovacích hodinách. Lépe zaznamenávají postavení a chování jednotlivců v sociální skupině. Návuk sociálních dovedností probíhá formou sociálního učení.

Podle Mezery je sociální učení formou pedagogicko – psychologického přístupu, která má tyto části:

1. Modelování
2. Hraní rolí
3. Zpětná vazba
4. Přenos získaných sociálních zkušeností do každodenního chování žáka. (Pávková, Hájek, 2003, s. 87)

Dětem jsou představeny různé modelové situace, které si formou hraní v přesně definované roli sami vyzkouší. Cílem je změna postoje dítěte a jeho chování a přenos nabytých sociálních vědomostí do života.

1.6 Cíle školní družiny

Výchova a vzdělání jsou důležité pro sociálně osobnostní vývoj dítěte. Pro školní družinu je obecným cílem výchovy *všestranně harmonicky rozvinutý člověk* (Pávková, Hájek, 2003, s. 13) a to prostřednictvím rozumových, mravních, tělesných, estetických a pracovních složek výchovy, které musí vycházet z požadavků společnosti, z místa a doby, kde dítě žije. Výchova je důležitá také jako primární prevence.

Podle Hájka (2003) se preventivní výchovné programy zaměřují na:

- Výchovu ke zdravému životnímu stylu – jedná se o správné stravovací návyky, pitný režim, osobní hygienu, dodržování odpovídajícího režimu dne
- Posilování komunikačních dovedností – kultivace verbálního i neverbálního projevu, komunikace v různých sociálních prostředích.
- Zvyšování sociálních kompetencí – sociální orientace, zodpovědnost za své činy, morálka, rozvoj žádoucích vědomostí, dovedností a postojů
- Formování životních postojů – vytváření žádoucích hodnotových orientací
- Schopnost najít si své místo ve skupině a společnosti – sebedůvěra, sebevědomí, pocit, že dítě někam patří (Pávková, Hájek, 2003, s. 12–14)

Jsem přesvědčená, že v neposlední řadě plní školní družina sociální funkci, která je často chápána prioritně jako dozor nad dětmi a zajištění jejich bezpečnosti v době, kdy rodiče tráví čas v práci a nemohou se dětem věnovat. Je tímto opomíjen rozvoj sociálních vztahů mezi dětmi, vznik nových přátelství, komunikační rozvoj, zaujímání nových sociálních rolí. To vše nenásilnou formou sociálního učení. Sociální funkce také poskytuje možnost vyrovnat podmínky různého prostředí, za kterého děti pocházejí a pomoci jim.

1.7 Vychovatelka ve školní družině

Vychovatelka ve školní družině je významným činitelem, na kterém závisí výběr činností a jakým způsobem budou uchopeny, ovlivňuje osobnostně sociální rozvoj a s ním spjatý výchovně vzdělávací proces dětí. Velmi důležitým faktorem je vztah mezi vychovatelkou a dětmi, který může těmto procesům buď napomoci, nebo je ohrozit. Neméně důležitá je důvěra nejen mezi vychovatelkou a dětmi, ale i jejich rodiči. Vztahy také do určité míry závisí na způsobu komunikace, který vychovatelka zvolí.

Odpověď na otázku, jaká by měla být žádoucí osobnost vychovatelky je velmi obtížná, velmi důležitý je kladný vztah k dětem. Musí jim umět naslouchat, ovládat asertivní jednání a mít schopnost empatie. Děti vycítí upřímně míněný zájem o ně. Žadoucí je přirozená autorita vychovatele s potřebnou dávkou dominantnosti, nezbytné je získat si zájem dětí vhodnými motivacemi, kreativními činnostmi a schopností se dětem přiblížit. Nežadoucí je autoritativní vedení dětí.

Vychovatelka by měla být především schopná reagovat na měnící se podmínky a zvládat psychicky náročné situace. Vytvářet pohodovou atmosféru svým chováním a smyslem pro humor. Neměla by opomíjet skutečnost, že je pro děti vzorem nejen svým chováním, ale i zevnějškem. Proto příjemný, upravený vzhled by měl být samozřejmostí, stejně jako dobrý zdravotní stav a přiměřená fyzická zdatnost. Neméně důležitá je její kreativita, tvořivost, schopnost využívat hry jako přirozené činnosti dětí a zařazovat do své práce nové nápady.

Vychovatelka může získat potřebnou kvalifikaci k výkonu povolání různými způsoby. Například vysokoškolským bakalářským studiem vychovatelství či pedagogiky, studiem vychovatelství, pedagogiky volného času nebo sociální pedagogiky na vysoké škole s výstupem jako magistr, studiem dalšího vzdělávání pedagogů při celoživotním vzdělávání, studiem na střední škole nebo vyšší odborné škole se zaměřením na související obory. (Pávková, 2014, s. 103–107)

2 Osobnostně – sociální rozvoj

Více než sto let je cílem moderního školství nejen zajistit u žáků osvojení žádoucích dovedností a potřebných vědomostí, ale také jejich celkový osobnostní rozvoj. Osobnostním rozvojem je myšlen maximální rozvoj žáka ve všech složkách jeho osobnosti, jeho smyslů, schopností, komunikace, citů či kreativity. Jak uvádí Valenta (2007), tímto problémem se zabývali myslitelé již v antice a ožívá znovu v období renesance formou tělesné, mravní, estetické a rozumové výchovy. Tendence komplexně rozvinutého žáka se projevuje např. i v dílech J. A. Komenského, J. Locka, J. J. Rousseau, G. A. Lindnera i když každý tuto tendenci, projevuje svým způsobem. (Vališová, Kasíková, 2007, s. 263)

Na přelomu 19. a 20. stol. vývojem společnosti a nových psychologických a pedagogických poznatků je snaha ustupovat od mechanických vyučovacích metod a osobnost žáka se stává stejně důležitou jako jeho osvojené znalosti. Neméně důležitým je také způsob, jakým k osvojení znalostí dochází. Díky novým poznatkům nejen z psychologie, ale také z jiných odvětví jako je biologie, sociologie, neurochirurgie se v zájmu pedagogiky ocitá osobnost žáka, jeho sociální interakce, komunikace, spolu s běžnými situacemi, se kterými se žák setkává ve svém životě. (Vališová, Kasíková, 2007, s. 263–264)

Podle Valenty (2007) se mezi osobnostně rozvojové cíle řadí:

- Rozvoj sebedůvěry pomocí sebepoznávání a hodnocení vlastní osobnosti
- Sebeovládání, sebekontrola v různých životních situacích
- Kreativita
- Posilování kognitivních funkcí (soustředění, imaginace, citlivost a na to navazující studijní možnosti)
- Schopnost rozhodovat se a úspěšně řešit problém
- Duševní hygiena (zvládání stresových situací)
- Režimy a žebříčky hodnot, kterými žáci organizují svůj život

Sociálně rozvojové cíle v osobnostním rozvoji žáka:

- Rozvoj kvalitních vztahů s lidmi (řešení komunikačních problémů, porozumění vztahů a efektivní komunikaci)
- Spolupráce a soutěž (sebeoznání v konkurenčním prostředí, schopnost kooperace)

- Zvládání sociálních rolí a jednání v různých životních situacích

Etické cíle v osobnostním rozvoji žáka:

- Etika vztahů (k sobě samému i k okolí)
- Vlastní mravní žebříčky hodnot
- Mravní vlastnosti (Vališová, Kasíková, 2007, s. 269)

2.1 Sociální učení a jeho cíle

Sociální učení zaujímá důležitou úlohu v socializaci člověka. Socializace sleduje ústřední cíl, který lze rámcově vyjádřit tezí *dosažení postupné proměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, v bytost na úrovni zralé socializované osobnosti*. (Kodým, 2014, s. 97). Jedná se o formy učení, při nichž jedinec sociální komunikací a interakcí přejímá různé sociální role. Mezi tři základní formy sociálního učení patří učení nápodobou, sociálním posilováním a učení identifikací. Učení nápodobou je vědomě nebo nevědomě napodobovaný vzorec chování jiného člověka k dosažení stejných potřeb nebo cílů. Sociální posilování je učení, kdy je posilován žádoucí vzorec chování odměnou a trestem potlačován vzorec chování, který je nežádoucí. Třetí forma učení je identifikace, která je velmi podobná učení nápodobou, rozdíl je však v motivu. Není přebíráno pouze chování, ale člověk jako celek. Jde o ztotožnění způsobené obdivem, kdy jedinec chce být jako osoba, s níž se chce identifikovat.

Celý život je osobnost člověka ovlivňována interakcí s jinými lidmi. Jedná se o různé názory, postoje a chování, které může přijmout za své nebo naopak svůj odlišný způsob smýšlení a životního stylu vnucovat druhým. Jedná se o interakci sociální, při níž na sebe lidé působí vzájemně. Výměna informací mezi lidmi probíhá pomocí sociální komunikace formou verbální a neverbální. Verbální je komunikace slovní pomocí řeči, mezi neverbální patří např. gesta, mimika, oční kontakt. K sociální komunikaci a interakci patří také sociální percepce. Je to poznání druhých lidí, jejich postojů, emočního stavu v souvislosti s aktuální komunikací a interakcí.

Vztahy mezi lidmi se dělí do dvou skupin. Do první skupiny společenských vztahů, se řadí vztahy mezi kolegy na pracovišti, vztahy mezi příslušníky určité sociální skupiny,

národa. Osobní vztahy jsou v rodině, mezi přáteli a jsou charakteristické tím, že jde o vztahy určitých osob, které mezi sebou mají citové vazby, ať už se jedná o sympatie nebo antipatie. Sociální komunikace a interakce se odehrává zejména při společné činnosti dvou nebo více lidí. Společná činnost rozvíjí komunikaci, porozumění, schopnost přizpůsobit se. Rozvíjí vzájemnou kooperaci k dosažení společného cíle, jehož dosažení by v některých případech nebylo ve schopnostech jednotlivce. (Čáp, Mareš 2007, s. 56-57)

2.2 Sociální role

Sociální role je chování, které sociální skupina očekává od každého svého člena. Závisí na normách a hodnotách dané skupiny a na sociální pozici jedince ve skupině. Neplnění sociální role může pro jedince znamenat až vyloučení ze skupiny. (Průcha, Walterová a Mareš, 1995, s. 205)

Člověk v průběhu života prostřednictvím sociální komunikace a interakce při různých činnostech přejímá různé sociální role. Nejdříve jde o roli dítěte v rodině, sourozence, vnoučete, později spolužáka, kamaráda, spolupracovníka, rodiče. Některé přijímá ochotně, jiné odmítá. Člověk v různých etapách svého života většinou zaujímá více sociálních rolí najednou. Některé jsou v souladu, jiné v rozporu a neslučitelné. Příkladem může být obtížně slučitelná kariéra ženy a její role matky, kde může dojít ke konfliktu rolí. Tento konflikt je většinou řešen rezignací na jednu roli nebo kompromisem. V osobním vývoji je důležitý moment interiorizace, kdy dochází ke zvnitřnění sociální role, která je požadována druhými. Je to moment, kdy se člověk řídí rolí, dodržuje požadavky okolí sám, bez vnější kontroly. (Čáp, Mareš, 2007, s. 57-58)

2.3 Sociální dovednosti

Úspěšnost v životě každého člověka je ovlivněna jeho sociálním chováním a závisí na jeho schopnostech používat nabyté sociální dovednosti. Sociální dovednosti jsou spolu s kompetencemi, návyky a dovednostmi složkami osobnosti, které se v průběhu života rozvíjejí sociálním učením. *Dovednosti jsou učením osvojené uvědomělé činnosti, prováděné za účelem splnění určitých úkolů. Dovednost je produkt (výsledek) činnosti, která byla cvičením dovedena k jisté dokonalosti.* (Kodým, 2014, s. 37)

Upevňování sociálních dovedností se čím dál častěji stává součástí vzdělávání. Jednou ze sociálních dovedností je bezesporu asertivní chování a jeho citlivé používání v běžných životních situacích. Jedná se např. o vyjádření citů, pocitů a postojů jedince, o umění vést a ukončit konverzaci, nebát se poprosit o pomoc v nouzi a umět říci ne, když to situace vyžaduje. Nácvik sociálních dovedností také pomáhá jedincům k sebepoznání, do jaké míry jsou ochotni se otevřít ostatním lidem. (Fontana, 2003, s. 307–308)

2.4 Sociální skupina

Sociální skupina je skupina dvou a více členů, kteří jsou ve vzájemné interakci. Má na každého člověka formativní vliv a umožňuje mu uspokojovat životní potřeby. Každá skupina má jiné požadavky na své členy, podmínky, postoje a normy, které vyžaduje také od svých členů. Těm hrozí, když se s nimi neztotožní možné vyloučení.

Každý člověk je členem několika sociálních skupin. Je členem rodiny, patří do nějaké třídy, sportovního kroužku, je příslušníkem národa. Sociální skupiny se dělí podle různých hledisek. Podle velikosti na malé, střední a velké. Mezi malé sociální skupiny patří rodina, mezi střední školní třída a velké například národ. Podle formálnosti řadíme skupiny na formální a neformální. Formální skupiny vznikají záměrně, organizovaně, mají respektovaná pravidla a cíl. Neformální skupiny vznikají spontánně, mají společnou činnost a cíl, jejich členové mají mezi sebou citové vazby. Z formální skupiny se může stát v průběhu času skupina neformální a naopak. Skupiny také rozlišujeme na cizí a vlastní. Do vlastní skupiny člověk patří, považuje se za jejího člena a cizí je označována skupina, za jejíhož člena se člověk nepovažuje. Tato rozdělení jsou pouze relativní, nevylučuje se, že jedna sociální skupina může být součástí druhé a dokonce může vykazovat znaky několika typů sociálních skupin. (Čáp, 1997, s. 284-285)

2.5 Sociální komunikace

Sociální komunikace je jakékoli sdělení nebo jeho výměna mezi dvěma a více komunikanty. Liší se obsahem, záměrem, odlišností účastníků a dalšími jevy. Komunikace může být verbálního charakteru, kde se jedná o slovní sdělení nebo se může jednat o komunikaci neverbální – např. mimiku, gesta, pohyb těla atd. Je ovlivněna počtem účastníků, situacemi a prostředími ve kterých probíhá. (Plaňava, 2005, s. 15)

Čáp uvádí, že se v *sociální interakci a komunikaci projevují a formují takové důležité znaky osobnosti, jako jsou umění jednat s lidmi, společenský takt a beztaktnost, ohleduplnost a bezohlednost, vztah člověka k lidem, morální charakter.* (Čáp, 1997, s. 35) Prostřednictvím sociální komunikace se rozvíjí sociální percepce, která se projevuje vnímáním a poznáváním druhých lidí. Její nedostatek způsobuje mimo jiné nedostatek empatie, špatný odhad charakterových vlastností a emočního rozpoložení ostatních účastníků sociální komunikace. (Čáp, 1997, s. 35–36)

2.5.1 Komunikace se seniorem

Komunikace se seniory by měla být vedena s trpělivostí, citem a s ohledem na jejich věk i omezení s věkem spojená. Omezení souvisí jak se snížením výkonnosti krátkodobé paměti, tak s anatomicko – fyzikálními změnami na mozku. Zásadní komunikační bariérou může být pro seniory počínající nebo již pokročilá ztráta sluchu. Tento komunikační handicap by měl být ostatními účastníky komunikace zohledněn zřetelnou artikulací a hlasitějším slovním projevem. Komunikace je pro seniory velmi důležitým faktorem v životě. Umožňuje jim podělit se o své starosti, obavy spojené se stářím, vzpomínkami na minulost, a v neposlední řadě se mohou podělit o své životní zkušenosti a dovednosti. Je také prevencí před pocitem osamělosti, nepotřebnosti, ztráty smyslu života. (Plaňava, 2005, s. 112–113)

3 Mezigenerační učení

Mezigenerační učení je moderní pojem. Jde o pradávny proces, kdy bylo vědění přenášeno různými způsoby z generace na generaci. Jedná se o vzájemné učení, probíhající mezi různými generacemi, jehož základem je různorodá generační perspektiva, která je jeho zdrojem. Odehrává se v rozdílných sociálních prostředích a za různých podmínek, které ovlivňují jeho průběh. *Shrneme-li místo mezigeneračního učení v rámci obvyklých kategorií učení, můžeme konstatovat, že se jedná jak o učení záměrné, tak nezáměrné, jak vědomé, tak nevědomé, dále senzomotorické, verbálně kognitivní či sociální učení, celoživotní a všeživotní, převážně neformální a informální.* (Rabušicová, Kamanová a Pevná, 2011, s. 35)

Mezigenerační učení je zaměřeno na účastníky různých generací. Probíhá na různých místech, za různých podmínek. Místem primárního mezigeneračního učení je rodina, kde dochází při vzájemných interakcích k obousměrnému přenosu informací, zkušeností, postojů, tradic, rodinné historie a norem. Probíhá napříč různými prostředími jako je například škola, pracovní prostředí, různé komunity. (Rabušicová, Kamanová a Pevná, 2011, s. 35)

Na mezigenerační učení může být pohlíženo podle toho, jakou stránku osobnosti rozvíjí jako na verbálně kognitivní, senzomotorické a sociální. Jedná se o učení přirozené, které je součástí života každého člověka. Probíhá nejen od starších účastníků tohoto procesu k mladším, ale také obráceně, a to v různých prostředích, situacích a činnostech. Nejčastější formou mezigeneračního učení je percepce, kdy učení probíhá zrakovým a sluchovým vnímáním. Další preferovanou formou je transmise, jedná se o přenos zkušeností. (Rabušicová, Bruknerová, Kamanová, Novotný, Pevná a Vařejková, 2016, s. 17-18)

Zájem o mezigenerační učení vyvolaly především demografické změny ve společnosti, důsledky z proměn tradiční rodiny a požadavek společnosti na celoživotní učení. Evropa spolu s Českou republikou byly společnostmi s vysokou úmrtností a fertilitou. V posledních letech můžeme zaznamenat demografický posun ke společnosti s nízkou úmrtností i nízkou fertilitou. Tato situace se odráží v demografickém stárnutí populace, které se promítá v tzv. Indexu stárnutí, který je součástí Národní zprávy. Podle Rabušicové (2011) se v posledních padesáti letech výrazně přibývá počet seniorů, zejména obyvatel nad osmdesát let v české populaci, čímž je společnost ovlivněna.

Na stárnutí populace je možné nahlížet ze dvou stran. Zjedné je pro společnost významnou ekonomickou zátěží spojenou s narůstající lékařskou péčí o seniory spolu s potřebou dalších služeb a investic. Ze strany druhé jsou pro společnost senioři velmi obohacující svými zkušenostmi. Tento stav společnosti je úrodnou půdou pro mezigenerační učení. (Rabušicová, Kamanová a Pevná, 2011, s. 36-39)

3.1 Generace

Trvání generace je možné vymezit. *Obvykle jde přibližně o třicet let a je to spojeno s úvahou o prvních třiceti letech života jako době sociálního dozrávání, učení a zakládání rodiny, dalších třiceti letech života jako době plné aktivity a posledních třiceti letech jako opouštění veřejného života.* (Rabušicová, Bruknerová, Kamanová, Novotný, Pevná a Vařeková, 2016, s. 25) Protože je generace součástí různých generačních struktur, je dnes možné zaznamenat rodiny od třígeneračních po pětigenerační.

V dnešní společnosti je vícegenerační soužití méně obvyklé než v minulosti. Důraz je tedy kladen na blízkost sociální a emocionální oproti fyzické. Ve spojitosti se změnami ve společnosti se mění i prarodičovská role. Do této role se mohou dostat mladé věkové kategorie, které na tuto roli nejsou ještě socializované a jsou např. stále ještě pracovně aktivní. Prarodičovská role je velmi různorodá a důležitá, odráží se v ní zkušenosti, zájmy, věk, vzdělání a další aspekty starší generace. Prochází změnami ve spojitosti s měnícími se společenskými podmínkami. V některých případech může být zástupnou rolí jako náhrada za chybějícího rodiče nebo také ekonomickým zdrojem. Přítomnost starší generace v rodině je velmi významná, navzdory tomu, že ve většině případů prarodiče nežijí se svými vnoučaty ve stejné domácnosti. (Rabušicová, Kamanová a Pevná, 2011, s. 141-146)

3.2 Mezigenerační učení mezi prarodiči a vnoučaty

V mezigeneračním učení mezi rodičem a dítětem nebo vnoučetem a prarodičem jsou velké rozdíly dané rozdílnými zkušenostmi. Prarodiče oproti rodičům většinou disponují dostatkem času, reagují trpělivěji s větším klidem. V jejich chování je méně stresu, více zkušeností a méně přísnosti ve spojitosti s pocitem menší zodpovědnosti, než vnímají rodiče. Rabušicová (2011) uvádí, že mezigenerační učení mezi prarodiči a vnoučaty probíhá formou učení, pozorování, hry, příkladem, pomocí a také společnými aktivitami. Vyznačuje

se absencí křiku, příkazů, naopak je pro něj typická zábava, vytrvalost, trpělivost. Mezigenerační učení lze rozdělit podle toho, na kterou složku osobnosti působí. Jedním z nich je učení, kde se rozvíjejí senzomotorické dovednosti, mezi které patří domácí práce, společenské hry, sebeobslužné činnosti. Znalostní učení souvisí s oblastí rozvíjení školních dovedností, historií, přírodou. V neposlední řadě je zde oblast sociálních dovedností, do které je zahrnuta úcta k lidem, postoje, rozvoj komunikace, hodnoty. (Rabušicová, Kamanová a Pevná, 2011, s. 150-152)

3.3 Účastníci

Mezigeneračního učení se účastní všechny věkové kategorie – celoživotně. Probíhá napříč různými prostředími jako je např. rodina, škola, úřady, zájmové kroužky, kurzy atd. tato bakalářská práce je zaměřena na generace dětí mladšího školního věku a seniorů.

3.3.1 Senioři

Stáří je břemeno, které se každý snažíme nést co nejdéle.

Oldřich Fišer²

V období stáří se člověk nachází mezi 60. a 75 rokem života, nad 75. rokem jde o vysoké stáří a nad 75 lety se člověk dožívá kmetského věku. Stárnutí můžeme charakterizovat funkčními a morfológickými změnami, mezi ně patří například snižování výšky postavy a úbytek váhy, dochází k odvápnění kostí, ubývá svalů a sil k fyzické práci, časté jsou problémy s chůzí. S přibývajícím věkem se mění vzhled obličeje, zvyšuje se kazivost zubů a jejich uvolňování ze zubních lůžek, přibývají vrásky. Mužům vypadávají vlasy a u žen se začínají objevovat vousy v souvislosti s nižší hladinou estrogenu. Klesá výkonnost vnitřních orgánů a pohlavní žlázy vyvíjejí menší hormonální aktivitu. (Machová, 2010, s. 236)

Senior – starší člověk, ale také nejstarší a zpravidla vážený člen nějakého společenství. Používá se též k rozlišení mladšího (jun.) a staršího (sen.) člena rodiny (pokud mají stejné

---

² Citáty slavných osobností: CITÁTY. *Citáty.net* [online]. [cit. 2018-08-02]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/20943-oldrich-fiser-stari-je-bremeno-ktere-se-kazdy-snazime-nest-co-n/>

jméno i příjmení), a to i v případě, že ten starší z nich zdaleka není starý. (Haškovcová, 2012, s. 148)

Senioři zauímají ve společnosti své nezastupitelné místo. Jsou studnicí znalostí a zkušeností. Současná společnost však preferuje mladé, aktivní a flexibilní lidi, pro které jsou senioři finanční zátěží, o kterou je netřeba příliš se zajímat. V souvislosti s věkovou diskriminací se objevuje extrémní prvek, který se nazývá ageismus. Jedná se o projevy averze vůči stáří a starým lidem. Tímto postojem se od sebe generace oddalují nejen citově a společensky, ale také ekonomicky. Přikláním se k názoru Holmerové a kol., (2007), ve kterém zauímají postoj k problematice pohledu na stáří způsobem, že je třeba připravit a uvést různé informační kampaně, jejichž cílem je prosadit *pozitivní image stáří, jako běžného sociálního jevu, se kterým se každý setkává a jež se také každého týká.* (Holmerová, Jurášková, Zikmundová a kol., 2007, s. 23)

Mladí lidé, kteří jsou zdraví, produktivní, nemají potřebu problematiku stáří řešit. Citlivý přístup projevují většinou k seniorům v rodině, kteří jsou jim blízcí, ostatní senioři jim bývají často na obtíž. Děje se tomu i přes fakt, že jsou od útlého věku seznamování s vhodným a úctyhodným chováním k lidem v pokročilém věku ať již v rodině, či školských zařízeních.

Vzájemným mezigeneračním vztahům neprospívá také současné klima ve společnosti, ve které jsou preferováni zdraví, aktivní a mladí lidé. Ve své diplomové práci „Vztahy mezi generacemi a význam mezigeneračního učení v současné české společnosti“ Hrdinová došla k závěrům, že generace vnoučat má generaci prarodičů spojenou s *charakteristikou nemoci (29 %), následují laskavost (19 %), zkušenost (17 %), moudrost a pomalost shodný počet (15 %), ostatní respondenti (5 %) zvolili možnost jiná – špatná nálada, nemohoucnost.* Naopak generace prarodičů pohlíží na generaci vnoučat „s *charakteristikou pomoci (28 %), následují vulgárnost (23 %), lhostejnost (21 %), ochota (17 %), laskavost (5 %) a 6 % respondentů si vybralo možnost jiná odpověď a doplnili podle vlastního uvážení tyto charakteristiky – netolerance, budoucnost, přílišné sebevědomí a neohleduplnost.*³

---

³ Hrdinová, [online] 2016 [cit. 2018-02-11, 16.00 EET], Dostupné z: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/37222/hrdinov%C3%A1_2016_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y

S postupným přibýváním věku a ubývání sil senioři dříve či později potřebují v různé míře pečovatelskou péči, která má dvě formy. První je péče rodiny, v případě, že senioři rodinu mají. Důležitá je v tomto výchova k zodpovědnosti již od dětství, aby lidé brali jako samozřejmost odpovědnost za své rodiče, kteří se v dětství starali o ně. Nezáleží však jen na tom, jestli je rodina ochotna se o seniora starat, ale také je-li to pro ni ekonomicky únosné. Pro rodinu může být velmi finančně zatěžující, když jeden člen rodiny, který je ekonomicky činný, zůstane doma z práce, aby se mohl o seniora starat. V případě, že toto není možné, zbývá druhá forma pečovatelské péče a tou je profesionální sociální služba, kterou si každý vybírá s ohledem na své finanční možnosti. (Haškovcová, 2012, s. 11-17)

S přibývajícím věkem dochází nejen k úbytku sil, a zřetězení různých nemocí, ale také k psychickým problémům a pocitům zbytečnosti. Je to období, kdy hodnotí svůj život a uvědomují si, že některé životní šance promarnili. *Eriksonova poslední psychosociální krize – integrita versus zoufalství – se týká toho, jak jedinec čelí konci života. Pozdní věk je obdobím úvah, ohledu zpět na události životního běhu. Člověk má pocit celosti, integrity a dobře prožitého života do té míry, do jaké se dokázal úspěšně vypořádat s problémy, nacházejícími se v každém z předcházejících období života. Pokud se stárnoucí osoba dívá zpět na život s lítostí a vidí ho jako řadu nevyužitých příležitostí a selhání, budou jeho poslední roky léty zoufalství.* (Atkinsonová, 1995, s. 131) Dále také prožívají osobní ztráty, jako je smrt blízkých. Uvědomují si, že přicházejí do věku, kdy se blíží konec života.

Jak uvádí Holá (2007) se velmi často u lidí vyššího věku projevují úzkostné stavy, které se negativně promítají do jejich zdravotního stavu. Mezi důvody, které vyvolávají u starších lidí úzkost, patří např. snížení intelektuálních schopností vedoucí k nejistotě, jak obstojí v každodenním životě. Dále pak úbytek pohybových schopností, který ztěžuje základní sebeobslužné činnosti. V neposlední řadě mohou úzkostné stavy způsobit různé somatické poruchy. Kromě lékařské pomoci, je v těchto stavech velmi žádoucí i pomoc rodiny a blízkého okolí. Jedná se nejen o finanční pomoc v případě potřeby, ale i snahu o prevenci před sociální izolací formou aktivního zapojení seniora do rodinných událostí a společenského života. Dále je třeba neustále se zaměřovat na trénink mentálních funkcí a neopomenout i přiměřenou fyzickou aktivitu. (Holmerová, Jurášková, Zikmundová a kol., 2007, s. 94, 96, 98)

Každý senior však nemá kolem sebe rodinu a je odkázaný na pomoc státu. Jedná se nejen o pomoc ekonomického rázu, zajištění důstojného bydlení, lékařského ošetření a rozličných typů služeb, ale také o podporu dalšího vzdělávání. V posledních letech vznikají mezinárodní programy, které se zabývají otázkou stáří a důstojného stárnutí. Důležitým faktem, kterým by se měla společnost zabírat, jsou různé formy demence, kterými trpí každý třetí člověk po 80 letech svého života. Mezi nejznámější je Alzheimerova choroba, což je degenerativní onemocnění mozku. Na problematiku této choroby je zaměřen francouzský projekt „Plan Alzheimer“⁴, vyhlášen prezidentem Nicolasem Sarkozym v roce 2008 v době, kdy Francie předsedala Evropské unii. Řada dalších zemí se k Francii připojila a vytvořila vlastní verze. V roce 2010 vláda České republiky také rozhodla o vytvoření Planu Alzheimer, to se však zatím několikrát odložilo z důvodu nedostatku financí. (Haškovcová, 2012, s. 29-33)

Domnívám se, že v minulosti se senioři často starali o svá vnoučata a vypomáhali v rodině, což jim dávalo pocit potřebnosti. Plnili v rodině nejen funkci „hlídacích“, ale předávali své zkušenosti, přibližovali svým vnoučatům formou vyprávění své dětství. V dnešní době jejich místo nahradily školní družiny, domy mládeže a různé kroužky. Ve společnosti se projevuje nedostatek komunikace a mezigeneračního setkávání. Senioři často trpí pocitem osamělosti a nepotřebnosti. Prevencí, jak předcházet těmto pocitům a psychickým problémům, je motivovat seniory k aktivitě a podporovat je v jejich zájmech.

Haškovcová (2012) hovoří o tom, že další možností jsou Univerzity třetího věku, což je systém celoživotního vzdělávání vedoucí nejen k nově nabytým znalostem, ale sloužící i jako prevence před sociální izolací seniorů, stejně tak i k celkovému oddálení stáří. (Haškovcová, 2012, s. 24)

V posledních letech se setkáváme s různou podobou špatného zacházení se seniory, které je neomluvitelné i přes přepracovatelnost ošetřovatelů a náročnost jejich práce. Špatné zacházení se seniory může mít různé formy, jako je fyzické i psychické týrání, nedostatečná péče, finanční zneužívání.

---

⁴ Plan Alzheimer je francouzský projekt, který je zaměřen na vývoj a výzkum léků, na podporu a rozvoj služeb pro pacienty a Alzheimerovou chorobou. (Haškovcová, 2012, s. 136)

V dnešní době žijí lidé déle než v historii, to ale neznamená, že se jim jednodušeji umírá. Přáním každého člověka je žít dlouho, v plném zdraví, kvalitně a soběstačně, umírat bezbolestně, s důstojností. S tímto lidem na sklonku života pomáhá paliativní péče, která se snaží člověku za všech dostupných prostředků člověku zkvalitnit a zpříjemnit poslední chvíle v životě. Většina seniorů má však přání zemřít doma, v kruhu rodiny. (Slowík, 2007, s. 156-158)

3.3.2 Dítě mladší školní věk

Do období školního věku zařazujeme děti ve věku od začátku sedmého roku do konce čtrnáctého roku. Toto období dále rozdělujeme na mladší školní věk a starší školní věk. Je bezesporu obdobím pro dítě velmi náročným vzhledem k nástupu povinné školní docházky. Hlavní činností a povinností dítěte se stává učení a místem sociálního života škola. Jedná se o významnou změnu v životě dítěte. Škola pro něj znamená výraznou psychickou i fyzickou zátěž. Dítě si je vědomo, že jeho výsledky jsou hodnoceny a srovnávány s prací ostatních. Adaptace na školní prostředí je individuální a někdy může přesáhnout možnosti dítěte a ohrozit jeho psychický vývoj, zdraví nebo výsledky ve škole. Důležitým faktorem je školní zralost. Významnou změnou je omezení pohybu dítěte, kdy je nuceno převážnou dobu vyučování sedět v lavici. Na děti jsou kladeny nároky a vzhledem k nevyzrálosti nervové soustavy může dojít k takovému pracovnímu zatížení, které vede k únavě. Důležitým faktorem odpočinku je spánek, který se pohybuje v rozmezí 10,5 hodiny do 12 hodin, podle věku dítěte.

Dítě v období mladšího školního věku přechází z období první vytáhlosti, do období pomalého růstu a vývoje, které se vyznačuje vývojem klidným a pravidelným. Nazývá se obdobím druhé plnosti, kdy přibývá podkožní tuk a tělo se zaobluje. Znatelnější je rozdíl mezi chlapci a dívkami. Tuk se u chlapců a dívek ukládá rozdílně, pas se zužuje, začíná tvarové pohlavní rozlišování, které je předzvěstí puberty. V tomto období se také výrazně zlepšuje motorika dítěte.

Vývoj je znatelný také v oblasti psychické. Zlepšuje se koncentrace, smyslové vnímání, myšlení se posouvá od konkrétního k abstraktnímu. Rozvíjí se řeč, dochází k její intelektualizaci. V případě jakékoli vady řeči je důležité navštívit logopeda, vzhledem k nebezpečí nesprávného zafixování výslovnosti.

Začíná se vytvářet charakter a osobnost. Dítě již dokáže ovládat a skrývat své citové projevy, což mu ještě na začátku mladšího školního věku činí problémy. Z preventivního hlediska je potřebné dítěti nabídnout vhodné trávení volného času. Pestrá paleta zájmů dítěti umožní vyzkoušet si různé činnosti. Zjistí, kde vyniká, které činnosti mu přinášejí radost a uspokojení, což mu pomůže při další specializaci.

V období mladšího školního věku se také mohou výrazněji projevit specifické projevy učení, mezi které například patří dyslexie – specifická porucha čtení, dysgrafie – specifická porucha psaní, dysortografie – specifická porucha pravopisu, dyskalkulie – specifická porucha počítání a jiné. Tato postižení souvisí s lehkými mozkovými dysfunkcemi a lze je různými podpůrnými prostředky v různé míře korigovat. (Machová, 2010, s. 215–217)

U dítěte je velmi důležité z hlediska jeho psychického vývoje vytvoření vlastní identity. Je podstatné, jak vnímá své postavení v rodině, ve škole, v místě, kde žije. Identitu si každé dítě buduje v každodenním životě hlavně vztahy s lidmi, kteří jsou pro něj významní např. rodiče a prarodiče. (Mertin, 2011, s. 51) Vliv a význam rodičů kolísá s věkem dítěte. Jsou období, kdy je převažující vliv vrstevnické skupiny. Jedním z druhů učení je učení nápodobou, proto je nezbytné, aby byly děti obklopené pozitivními vzory. Tuto roli často z velké části zastávají rodiče, prarodiče, starší sourozenci. Vliv na dítě je silnější, čím větší je citová vazba na osobu, která je pro dítě vzorem. (Mertin, 2011, s.194, s.203)

Je tedy velmi žádoucí, snažit se, aby byly děti pozitivními vzory obklopeny. Přesto, že děti mladšího školního věku a senioři jsou zcela odlišné skupiny, mohou se bezesporu mezi sebou vzájemně velmi obohatit. Ve výzkumné části této bakalářské práce budou podrobně popsány čtyři projekty, ve kterých se senioři a děti mladšího školního věku – v tomto případě konkrétně děti ze školní družiny, budou účastnit společných projektů. Na těchto projektech bude ověřeno, zda a jakým způsobem proběhlo mezigenerační učení mezi těmito skupinami.

4 Výzkumná část

Jak jsem se již zmínila v úvodu, pracuji jako asistentka pedagoga a jako vychovatelka na prvním stupni základní školy. Při volbě tématu pro tuto bakalářskou práci jsem si zvolila oblast související s dětmi a seniory. Tyto skupiny jsou mi lidsky velmi blízké a dle mého názoru mají v dnešní uspěchané době minimálně možností spolu trávit čas a vzájemně si předávat své zkušenosti, hodnoty a pohledy na svět. Toto byl primárně důvod, proč jsem se rozhodla připravit čtyři projekty, ve kterých se při rozdílných činnostech budou senioři z obce, ve které základní škola sídlí, a děti ze školní družiny z této školy setkávat. Díky vstřícnosti vedení a vyučujících školy, ochotě a zájmu výše jmenovaných skupin seniorů a dětí, mohlo dojít k jejich realizaci.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem této bakalářské práce je ověřit na projektech, zda a jakým způsobem probíhá mezigenerační učení mezi generacemi dětí mladšího školního věku ze školní družiny a seniorů. V této kapitole bude popsána zvolená metodologie, organizace výzkumu, realizované projekty, popis výzkumného vzorku a také limity těchto projektů.

4.2 Kvalitativní výzkumná strategie

Kvalitativní výzkumnou strategii jsem se rozhodla použít, protože odpovídá potřebám mého výzkumu, a to získat podrobnější informace formou rozhovorů "tváří v tvář". Realizace projektů proběhla za účasti výše zmiňovaných dvou skupin, dětí a seniorů, které tvoří výzkumný vzorek a se kterými jsem bezprostředně po skončení jednotlivých projektů uskutečnila rozhovory ve dvou skupinách. V případě první skupiny to byly rozhovory se seniory, v druhé skupině s dětmi. Obě dvě skupiny odpovídaly na výzkumné otázky anonymně a jejich odpovědi nebyly a nebudou nikde zveřejňovány, byly použity pouze pro tuto bakalářskou práci. Rozhovory jsem poté analyzovala, vyhodnocovala a ověřovala, zda bylo v jednotlivých projektech dosaženo cíle, což bylo v tomto případě mezigenerační učení.

Podle Švaříčka a Šedové *je kvalitativní přístup proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých*

datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 17)

V tomto výzkumu nebylo možné použít statistické metody a techniky, ani dotazníky vyplněné větším počtem respondentů, kteří jsou potřeba k získání potřebného množství dat, pro mé potřeby tudíž nebyl vhodný kvantitativní výzkum.

První skupinu výzkumného vzorku projektu tvořili senioři z Domova s pečovatelskou službou a senioři ze Svazu invalidů ve věku 65 – 82let. Ze strany dětí mladšího školního věku ze školní družiny se jedná o děti z jedné školy, děti, které žijí většinou v jedné obci a dobře se znají. Docházejí do druhého oddělení školní družiny a jsou ve věkovém rozmezí 8-10 let.

4.3 Technika sběru dat, výzkumné otázky

Jako techniku sběru dat jsem zvolila skupinový, strukturovaný, rozhovor s polootevřenými otázkami. Jak jsem již uvedla, dotazování bude probíhat zvlášť ve výzkumném vzorku dětí a zvlášť ve výzkumném vzorku seniorů. Odpovědi zúčastněných budou zaznamenány na diktafon a posléze přepsány a analyzovány.

Výzkumné otázky:

- 1. Došlo v tomto projektu k mezigeneračnímu učení?**
- 2. Proběhlo mezigenerační učení v tomto projektu obousměrně?**

Pro svůj výzkum jsem si připravila otázky, které budu pokládat při skupinových rozhovorech výzkumnému vzorku dětí a seniorů.

- 1. Bylo pro Vás zajímavé téma projektu?**
- 2. Co Vás na tomto projektu nejvíce zaujalo?**
- 3. Dozvěděli jste se něco nového od dětí/seniorů?**
- 4. Zúčastnili byste se dalšího projektu?**
- 5. Jaký projekt by byl pro Vás zajímavý?**

4.4 Názvy projektů

Pro tuto bakalářskou práci jsem si připravila čtyři projekty. Uskutečnily se v průběhu jednoho kalendářního roku, všechny kromě prvního se konaly v prostorech základní školy. První projekt se uskutečnil 22. 4. 2017, poslední 20. 4. 2018.

První projekt s názvem „**Včelař**“ byl připraven se záměrem děti seznámit s faktem, že je možné mezigeneračně předat řemeslo, zkušenosti či koníček další generaci. Následoval projekt s názvem „**Recitační soutěž**“, třetím projektem byla dramatizace pohádky „**O princezně Radimce**“, jejíž námět byl inspirován symboly místní obce. Posledním projektem bylo „**Setkání nad kronikou obce**“, kde jsem chtěla děti blíže seznámit s historií obce a se životem jejích obyvatel, a naopak přiblížit zúčastněným seniorům dnešní život dětí.

4.5 Výběr výzkumného vzorku

Vzhledem k mé práci vychovatelky ve školní družině byl výběr výzkumného vzorku dětí zcela jednoznačný. Jedná se o skupinu dětí mladšího školního věku osm až deset let. Počet dětí nešel předem přesně odhadnout vzhledem k průběžné absenci způsobené nemocnostmi. Každého projektu se reálně účastnilo kolem dvaceti dětí. Předem jsem o projektech podrobně informovala vedení školy, ty jsem v průběhu jejich realizace s vedením školy také konzultovala. Paní ředitelkou mi byl udělen souhlas s jejich uskutečněním. Díky její vstřícnosti mi bylo umožněno tyto projekty realizovat na půdě základní školy s tím, že se v nich budou účastnit žáci ze školní družiny a senioři z místní obce, kteří za tímto účelem školu opakovaně navštíví.

Výzkumný vzorek seniorů je záměrně složen ze seniorů z Domu s pečovatelskou službou a seniorů z místního Svazu invalidů, a to z organizačních důvodů. Výběr skupiny seniorů z domu s pečovatelskou službou jsem konzultovala, pro osobní neznalost klientů, s pracovníci tohoto zařízení. Konzultace ohledně vhodnosti výběru spočívala zejména ve zdravotní a mentální způsobilosti klientů. Senioři z místního Svazu invalidů jsem kontaktovala přes jejich předsedkyni, taktéž ve výběru rozhodovalo, zda by byli ochotni se jednotlivých projektů zúčastnit.

4.6 Limity projektů

Jako zásadní problém se ukázala volba vhodného času, ve kterém by projekty mohly být uskutečněny. Mnou plánované odpolední hodiny, které korespondovaly s časem, kdy probíhá školní družina se ukázaly jako zcela nevyhovující pro seniory z Domova s pečovatelskou službou. Většina se shodla, že upřednostňují dopolední hodiny. Při zjišťování, proč tomu tak je, mi bylo řečeno, že odpoledne dávají televizní seriály a senioři nejsou ochotni vynechat jejich shlédnutí.

Dalším problematickým bodem se ukázala volba vhodných prostor, do nichž byly projekty naplánovány. Toto se netýkalo pouze prvního projektu „Včelař“, jehož realizace se měla uskutečnit u pana včelaře na zahradě, a to bez účasti skupiny seniorů. Prostory školní družiny se nachází v podkroví školy, kam vede několik desítek schodů, což je pro některé seniory nepřekonatelná překážka, především s ohledem k jejich zdravotnímu stavu. A to bez rozdílu, zda se jednalo o seniory z Domova s pečovatelskou službou nebo o seniory ze Svazu invalidů.

S ohledem na vzniklý problém, jsem informovala paní ředitelku a třídní učitelky dětí, které navštěvují školní družinu a projektů by se účastnily, o situaci, která nastala a požádala je, zda by přicházela v úvahu možnost, uvolnit děti ve dnech konání projektů z dopoledního vyučování. Ani jedna z oslovených vyučujících v uvolnění dětí nespatriła sebemenší problém. Paní ředitelka mi nabídla využít pro realizaci projektů její učebnu, která se nachází v přízemí a v blízkosti vchodu do základní školy a je bez jakýchkoli větších překážek dostupná pro seniory. Díky vstřícnosti paní ředitelky a třídních učitelek byly problémy s časem a prostory vyřešeny.

Dalším faktorem, který rozhodoval o tom, zda se klienti Domu s pečovatelskou službou rozhodnou těchto projektů zúčastnit, byla možnost občerstvení. Po ujištění, že bude na všechny tyto akce občerstvení zajištěno mne pracovnice Domu s pečovatelskou službou informovala, že klienti byli ze zajištěného občerstvení potěšeni.

Limitem se také v průběhu realizace projektu ukázal zdravotní stav seniorů a dětí, kdy museli neplánovaně k lékaři nebo onemocněli a nemohli se projektu zúčastnit.

V neposlední řadě je limitem má nezkušenost s přípravou a realizací podobných projektů a jejich zpracováním, které provádím poprvé.

5 Realizované projekty

Ve výzkumné části mé bakalářské práce budou popsány čtyři jednotlivé projekty. Každý projekt bude strukturován do přípravné fáze, realizace projektu a jeho zhodnocení.

5.1 Projekt „Včelař“

Mým záměrem při realizaci prvního projektu s názvem Včelař bylo seznámení dětí s možností mezigeneračního přenosu řemesla, zkušeností či koníčku. Při plánování projektu pro potřeby této bakalářské práce mne napadlo kontaktovat známého včelaře, žijícího nedaleko školy, zda by byl ochotný zúčastnit se setkání s dětmi ze školní družiny a pohovořit s nimi o tom, jak probíhalo mezigenerační předávání jeho včelařského řemesla a zkušeností jeho synovi. Považovala jsem za důležité, aby byly dětem zároveň předány informace o chování včel a výrobě produktů z medu.

5.1.1 Příprava projektu

V rámci školní družiny jsem s dětmi několik dní před samotnou realizací pohovořila o plánované akci, především jsem požádala zákonné zástupce o vyjádření ohledně případných alergií a zároveň jsem je informovala o datu a času konání akce pro případ, že by si potřebovali vyzvednout své dítě ze školní družiny dříve. S ohledem na skutečnost, že byl pan včelař ochotný realizovat tento projekt v jakémkoli termínu, sjednané datum jsem mu pouze oznámila a následně informovala vedení školy.

Vzhledem ke zvolené věkové kategorii jsem nepovažovala za důležité děti seznamovat ve školní družině se základními informacemi o životě včel, protože toto téma je běžnou součástí výuky přírodovědy a člověk a jeho svět. V rámci skupinové práce jsem děti rozdělila do čtyř skupin a společně ve smíšených skupinách zpracovávaly na velký formát čtvrtky projekt Včely. K dispozici měly učebnice a veškerou dostupnou literaturu školní knihovny. Projekt děti velice bavil, práce byly následně vystaveny v prostorech školy. V návaznosti na tento projekt si děti měly ve skupinách připravit pro včelaře otázky k tomuto tématu, které by je zajímaly.

5.1.2 Realizace projektu

Ve smluveném termínu jsme se vydali ke včelaři, který nás velmi vřele přivítal. Hned v úvodu mě upozornil, že si celou situaci promyslel a nerad by předával informace ze svého soukromí dětem, své důvody mi nesdělil.

Ochotně a se zaujetím ukázal dětem svá včelstva a velmi obšírně pohovořil o jejich chovu a výrobě včelích produktů. Tyto informace byly natolik vyčerpávající, že připravené otázky dětí byly bezpředmětné, protože byly všechny předem zodpovězené v průběhu výkladu. Děti se odklonily od tématu a spíše je zajímalo včelařovo naslouchátko, zda na něj dobře slyší a důvody proč má zlatý zub. Tyto otázky sice včelař zodpověděl, ale viditelně mu byly nepříjemné. Děti hodnotily celou akci kladně, poděkovaly včelaři a rozloučily se. Další den ve školní družině jsem v komunitním kruhu celé téma s dětmi ještě prošla a celý projekt jsme společně zhodnotili.

5.1.3 Zhodnocení projektu

Příprava tohoto projektu byla bezproblémová. V přípravné fázi byla komunikace jak ze strany zákonných zástupců, tak i včelaře velmi vstřícná. Děti o tento projekt projevíly zájem zejména při skupinovém projektu ve školní družině. V průběhu realizace se od upřímného zájmu o včelí úly, život včel a výroby produktů z medu v závěru zcela odklonily od tématu.

V tomto projektu oproti původnímu záměru nedošlo k obousměrnému předání informací, respektive, obousměrnému učení. Včelař se rozhodl nepředávat dětem osobnější informace ze svého soukromí, tudíž nemohlo dojít k informacím ohledně mezigeneračního přenosu řemesla. Rozhovor proběhl pouze jako přednáška o životě včel. Šlo tedy víceméně o monolog a děti neměly možnost, zvrátit tento průběh rozhovoru a podělit se s včelařem o informace ze svého života. I přes tyto překážky hodnotily návštěvu u včelaře kladně.

Děti se dozvěděly velké množství nových informací a „naživo“ viděly život včel. Z projektu se však nedozvěděly, že je možné mezigeneračně předat řemeslo, zkušenosti či koníček další generaci, o což se v tomto projektu jednalo primárně.

5.2 Projekt „Recitační soutěž“

Projekt Recitační soutěž byl připraven se záměrem, aby děti ze školní družiny předvedly seniorům své recitační schopnosti a seznámily je se svou oblíbenou literaturou. Napadlo mě, že by zajímavým a obohacujícím prvkem byla recitace vzájemná, popř. by ze strany seniorů mohla v úvahu přicházet četba jejich oblíbené literatury, která by korespondovala s věkem dětí. Navštívila jsem osobně seniory a seznámila je s touto variantou. Souhlasili tři senioři z šesti oslovených z Domova s pečovatelskou službou a čtyři z deseti oslovených seniorů ze Svazu invalidů. Ostatní se nepřipojili vzhledem ke svému zdravotnímu stavu, projektu se však účastnili.

5.2.1 Příprava projektu

Jak jsem již v úvodu zmínila, do tohoto projektu jsem oslovila po konzultacích a uvážlivém výběru šest seniorů z Domova s pečovatelskou službou, mezi nimi jednoho muže a deset seniorů ze Svazu invalidů, tam svou účast přislíbily pouze ženy.

Starší děti ze školní družiny, které již mají v osnovách hodiny informatiky, pro seniory připravily na počítači pozvánky na Recitační soutěž. Na návrhu pozvánky se však podílely všechny děti ze školní družiny formou návrhu vzhledu pozvánky. Tajným losováním byl vybrán návrh, který oslovil nejvíce dětí. Pozvánky do Domova s pečovatelskou službou jsme měli v úmyslu doručit osobně, ale po příchodu k tomuto zařízení nám nebyl umožněn hromadný vstup. O předání pozvánek jsem tedy požádala pracovníci Domova s pečovatelskou službou, která je seniorům osobně předala. O distribuci pozvánek pro seniory ze Svazu invalidů se s velkou ochotou postarala jejich předsedkyně a taktéž je předala osobně. Na pozvánkách byla uvedena časová dotace, kde jsem zohlednila i čas na rozhovory se seniory – viz příloha č. 1.

Básně pro děti jsem vybrala z internetu s ohledem na věk dětí. Konzultovala jsem je také s učitelkou českého jazyka. Abych předešla hádkám dětí při výběru básně, losovaly si je vytištěné ve třech skupinách, do kterých jsem je rozdělila podle tříd, které navštěvují. Příprava začala tím, že děti postupně básně četly nahlas. Dětem jsem vysvětlila a předvedla, jak by měl vypadat přednes. Následovala jejich samostatná domácí příprava, kde se děti básně učily z paměti a ve školní družině průběžně pilovaly jejich přednes. Děti si také

s nadšením vybraly oblíbenou literaturu ze školní knihovny nebo si ji přinesly z domova, aby s ní mohly seniory seznámit.

Den před termínem realizace projektu jsem obstarala občerstvení jako jsou perlivé a neperlivé nápoje, džusy, kávu, čaj. Předem jsem si zjistila informaci, že mezi účastníky jsou i senioři s diabetes a přizpůsobila občerstvení i jim. Také jsem doma upekla čokoládové řezy. Připravila jsem také diplomy pro děti a pamětní listy pro seniory za účast. Pro děti jsem ještě koupila drobné dárečky za umístění a sladkosti za účast. V den konání akce jsem s pomocí dětí upravila učebnu ve vhodné prostory, včetně přípravy pohoštění.

5.2.2 Realizace projektu

Seniory jsem osobně vítala u vstupních dveří školy a uváděla do učebny. Dostavili se všichni pozvaní. Na dětech i seniorech byla zřejmá lehká nervozita. Někteří z nich ihned po příchodu do školy vzpomínali, že školu také navštěvovali a neskrývali svá dojetí. Po zahájení a uvítání jsem seniory poprosila, jestli by po skončení akce a malém občerstvení mohli setrvat a byli ochotni k rozhovoru. Všichni souhlasili.

Nejdříve děti odrecitovaly své připravené básně. Na žádost seniorů se jim všechny děti postupně představily. Senioři napsali na rozdaný papír svá hodnocení recitace a během sčítání hlasů, jim děti představily své oblíbené knihy. Hodnocení probíhalo ve třech předem určených kategoriích podle věku a děti byly následně obdarovány diplomy a cenami. Poté přišli na řadu senioři. Čtyři seniorky přednesly své básně a ostatní přinesli své oblíbené pohádky. Přednesené básně děti nijak zvláště neoslovily, bylo pro ně atraktivnější následné vyprávění o jejich oblíbených pohádkách. Díky tomu se seznámily i s pohádkami, které doposud neznaly. Poprosily o četbu z Karafiátových „Broučků“, která se jim moc líbila.

Po vzájemných rozhovorech děti předaly seniorům pamětní listy jako poděkování za účast na této soutěži, rozloučily se a odešly do svých tříd. Po občerstvení, na kterém senioři nejvíce ocenili řezy domácí výroby, jsem je seznámila s účelem rozhovoru a požádala je o možnost nahrávání rozhovoru na diktafon, s tím, že si rozhovory později přepíší. Tuto informaci přijali rozpačitě, až když jsem jim nabídla, že rozhovory budu jen písemně zaznamenávat, souhlasili.

5.2.3 Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem seniorů

Po občerstvení a odpočinku seniorů jsem začala jednotlivé rozhovory písemně zaznamenávat. Rozhovoru se zúčastnilo celkem šestnáct seniorů. Předem jsem je seznámila s cílem těchto rozhovorů a poděkovala jim za vstřícnost a ochotu. Pokládala jsem za velmi důležité, s ohledem na počet účastníků a fakt, že se jednalo o první rozhovor, nastítnit průběh rozhovoru a jeho řízení. Předpokládala jsem, že nebude technicky možné vést rozhovor a zároveň zapisovat odpovědi seniorů, požádala jsem proto kolegyni, zda by mi byla nápomocna a odpovědi seniorů zaznamenávala. Představila jsem seniorům kolegyni, která si se záznamovým archem následně sedla ke stolu vyučujícího, aby nerušila průběh rozhovoru. Následovaly otázky, při kterých bylo nezbytně nutné určit pořadí dotazovaných, a požádala jsem seniory o ohleduplnost vůči dotazovanému.

Otázka číslo 1. Bylo pro Vás zajímavé téma projektu?

Všichni dotazovaní se vyjádřili na otázku zajímavosti projektu kladně. Vysvětlovali mi, že mají velmi rádi literaturu a básně. Prvotně pro ně byl důležitý fakt, že byl pro ně připraven program a těšili se na změnu režimu. Z rozhovorů vyplynulo, že téma projektu pro ně nebylo až tak důležité, jako skutečnost, že o ně někdo projevil zájem. Jeden z dotazovaných doslova řekl: *„Šel bych kamkoli, kde se něco děje, hlavně, když se jedná o děti.“* Další z dotazovaných senierek se vyjádřila: *„Přišla jsem proto, že jsem vždycky ráda, když se dostanu mezi lidi.“* Velmi často měli senioři tendenci odpovídat naprosto mimo otázku. Musela jsem usměrňovat jejich odpovědi, protože měli tendenci si mezi sebou povídat a nedostala bych se k dalším otázkám.

Otázka číslo 2. Co Vás na tomto projektu nejvíce zaujalo?

Senioři velmi často odpovídali, že během recitace vzpomínali na svá školní léta a na situace, kdy sami recitovali básničky. Zážitek ještě umocnil fakt, že se recitační soutěž konala v prostorech školy. Někteří z dotazovaných uvedli, že se jim nelíbila volba mnou vybraných básniček: *„Nemám ráda ty moderní básničky, někdy ani nevím, o čem jsou.“*

„Nedokážou recitovat tak jak se má, radši jsou na těch počítačích.“ Vesměs ale byly ohlasy všech zúčastněných kladné.

Otázka číslo 3. Dozvěděli jste se něco nového od dětí?

Senioři se dozvěděli, že spousta literatury je dostupná i v elektronické podobě. Také se dozvěděli, že současná četba dětí se výrazně liší od četby, kterou četli oni v jejich věku. Spousta knih, které děti seniorům jmenovaly, jim přišla naprosto neznámá. Většinu seniorů potěšilo, že děti zaujal úryvek z knihy Broučci. Překvapilo je, že děti znají filmovou podobu této pohádky. Nová informace pro seniory byl fakt, že je možné knihu číst v elektronické podobě: *„Za chvíli budem pálit knížky v kamnech.“* Další ze seniorek pronesla: *„To se snad budou zavírat knihovny, když už knížky nebude nikdo číst a v tiskárnách nebudou mít na chleba.“* Většina dotazovaných se shodovala, že pro ně byl přínosný samotný fakt, že mohli komunikovat s dětmi tohoto věku, které měly zájem si s nimi povídat.

Otázka číslo 4. Zúčastnili byste se dalšího projektu?

Na tuto otázku všichni senioři reagovali velmi kladně a s nadšením. Nebyl nikdo, kdo by zavrhl možnost další účasti. Jedna z dotazovaných seniorek se vyjádřila: *„Jestli budu děvenko na živu, tak určitě přijdu.“* Ostatní senioři s touto odpovědí tiše souhlasili a pokyvovali hlavami.

Otázka číslo 5. Jaký projekt by byl pro Vás zajímavý?

Senioři z Domova s pečovatelskou službou vyjádřili přání, aby děti napříště navštívily je a přečetly jim ukázky z knížek, které mají rády, případně jim zarecitovaly oblíbené básničky nebo básničky, které sami složily. Jeden ze seniorů měl nápad, že by je děti mohly učit základy práce na počítačích v počítačové učebně školy: *„Moje děti na mě nemaj trpělivost a vnoučata nemaj čas.“* Jedna seniorka projevila přání naučit se pracovat v programu Skype, aby mohla komunikovat se svou vnučkou, která žije v zahraničí: *„Dcera s ní mluví skoro každý večer, to já bych né tak často, ale někdy jo. Nevím, co zmáčknout.“*

5.2.4 Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem dětí

Ve školní družině jsem v den realizace recitačního představení uskutečnila skupinový rozhovor s dětmi. Účastnilo se ho patnáct dětí, které jsem rozesadila do půlkruhu. Vysvětlila jsem jim, že jim předložím pár otázek týkajících se dopolední recitační soutěže, na které budou odpovídat. Připomněla jsem dětem pravidlo, že mluví pouze ten, který právě drží plyšovou housenku. Toto pravidlo je jim známé z komunitního kruhu, který děti znají běžně jak z vyučování, tak i ze školní družiny. Stejně tak, jako při rozhovoru se seniory, jsem poprosila kolegyni o záznam rozhovoru, který s dětmi povedu.

Otázka číslo 1. Bylo pro Vás zajímavé téma projektu?

Většina dětí na tuto otázku odpověděla, že se jim recitační soutěž líbila a že jim přišla zajímavá, takže zodpověděly z části i výzkumnou otázku číslo 2. Zaznívaly odpovědi: *„Mně se líbilo to čtení, ta paní hezky četla a měnila hlas jako můj děda, když mi někdy čte.“* *„No mě se to čtení taky líbilo, ale nebavily mě ty básničky, co recitovali, ty byly nějaký divný.“* Dva chlapci reagovali na otázku negativně. Když jsem po nich žádala upřesnění, co se jim nelíbilo, jeden z nich odpověděl: *„Mě básničky vůbec nebavěj nebo aspoň kdybych si je mohl vybrat sám, nějaký vtipný.“* Druhý chlapec na mou žádost o upřesnění reagoval slovy: *„Mě to taky nebaví, ale aspoň jsem neměl výtvarku, tu taky nemám rád.“*

Otázka číslo 2. Co Vás na tomto projektu nejvíce zaujalo?

Tuto otázku jsem dětem přiblížila tím, aby odpovídali na to, co se jim nejvíce líbilo. Děti měly tendenci odpovídat, že všechno. Tak jsem je požádala, aby si každý vybral jednu nebo dvě věci, které se jim líbily nejvíce. I přesto třetina dětí odpověděla opakovaně, že všechno. Zazněly také odpovědi: *„Mně se líbilo, jak ta paní měla namalovanou červenou pusou.“* *„Mně se líbilo to čtení o těch broučkách.“* *„Mně se líbilo, že jsem vyhrál.“* *„Mně se líbilo, jak ty babičce pořád pískalo to, jak má v uchu, aby slyšela.“*

Otázka číslo 3. Dozvěděli jste se něco nového od seniorů?

Děti se ve většině shodly na tom, že se dozvěděly, jaké jsou oblíbené knihy seniorů a jaký žánr nejvíce čtou. Překvapilo je, jak některé knihy vypadaly staře, opotřebovaně a komentovaly jejich zažloutlou barvu. Také se hromadně podívaly nad básněmi, které jim senioři recitovali, přišly jim jejich slovy „*takový starý.*“ Na otázku, jestli se dozvěděly něco nového od seniorů, odpovídaly např. „*Jo, jak ta paní říkala, že když byla malá, měla jenom dvě knížky.*“ Jedna z dívek odpověděla se smíchem: „*Ta paní, jak říkala, že čte jenom zamilovaný knížky, protože ví, že to dobře dopadne.*“ Jeden chlapec se podíval: „*Je divný, že si ten pán čte ještě pohádky, to je divný, kdyby je čet někomu malýmu, ale takhle je to divný.*“

Otázka číslo 4. Zúčastnili byste se dalšího projektu?

Všechny děti se shodly na tom, že ano a reagovaly: „*Aspoň se nebudeme muset učit.*“ „*Jo, ale ať zase nemusíme recitovat básničky.*“ „*Já chci, aby byli ty senioři zase dojatý.*“ „*Já bych chtěla, abychom si zase něco připravili, ale aby tady byli moje babička a děda.*“

Otázka číslo 5. Jaký projekt by byl pro Vás zajímavý?

Na tuto otázku děti přestaly respektovat naši dohodu o tom, že hovořit může pouze ten, kdo drží housenku a překřikovaly se: „*Já bych jim ukázal, jaký hry hraju na počítači.*“ S touto odpovědí nadšeně souhlasila většina dětí. Dále zazněly odpovědi: „*Já bych chtěla, aby nám zase četly.*“ „*Že bysme jim nakreslily nějaký obrázky, moje babička má vždycky radost, když jí nějaké nakreslím.*“ „*Můžeme jim něco zazpívat.*“ „*Já bych jim ukázal, jak umím karate.*“ atd. Stejně tak, jako seniory, bylo nutné i děti neustále vracet zpět k tématu rozhovoru, měly také tendenci se od tématu odklánět.

5.2.5 Zhodnocení projektu

Příprava i realizace tohoto projektu proběhla bez větších problémů. Seniorům bylo nutné přizpůsobit čas projektu a prostory, ve kterých se projekt realizoval. Také bylo žádoucí, připravit si pro ně občerstvení. Senioři byli velmi ochotní se projektu zúčastnit a také byli

vstřícní setrvat na rozhovor po skončení recitační soutěže. Bylo jim pouze nepříjemné, že bych měla rozhovor nahrávat. Oproti původnímu plánu byl mou kolegyní rozhovor zaznamenán písemně. Jak skupinu seniorů, tak i skupinu dětí jsem musela neustále přivádět zpět k rozhovoru, všichni měli tendenci se od jeho tématu odklánět.

V tomto projektu došlo k obousměrnému mezigeneračnímu učení, a to zejména při vzájemnému předávání informací o žánru literatury, kterou obě skupiny čtou. Zajímavý byl také kontrast recitace seniorů a dětí a zřejmá rozdílnost obsahu básní těchto skupin.

5.3 Projekt divadelní představení „O princezně Radimce“

Tento projekt se týká přípravy a realizace divadelního představení, které jsem spolu s dětmi ze školní družiny připravila pro seniory. Její námět byl inspirován symboly místní obce.

5.3.1 Příprava projektu

Od prvopočátku bylo mým záměrem, aby se divadelní představení týkalo naší obce. Protože jsem nenašla žádnou pověst, která by se dala použít, rozhodla jsem se pověst vymyslet a zakomponovat do scénáře symboly obce, kterými jsou zámek a její znak - viz příloha č. 2.

Představení jsem vzhledem k věku dětí pojala jako loutkovou pohádku, ve které zlý skřet Trolbas ohrožoval vesnici a odvážný Kuba se mu rozhodl postavit, když zahlédl v zámecké zahradě krásnou princeznu Radimku, do které se zamiloval a která se o půlnoci proměnila v krásného bílého jednorozce. Role jsem napsala pro devět dětí. Každá role měla dvě alternace, musela jsem počítat s možnou absencí dětí a také s tím, aby se všechny děti v divadelním představení vystřídaly. Rozhodla jsem se, že se budu realizovat ještě další vystoupení pro školku, školu a rodiče dětí, aby měly všechny děti možnost se vystřídat. Další představení byla již mimo můj projekt.

Po nakopírování scénářů jsem nejdříve pohádku dětem přečetla, aby měly představu o rolích, které v ní vystupují. Při jejich rozdělování jsem byla překvapena, že došlo mezi dětmi při výběru ke shodě a nemuselo dojít k losování, které jsem měla připravené. Každé z dětí dostalo dva scénáře, jeden pro učení doma a druhý ve školní družině a ve svých scénářích si zvýrazňovačem označilo pouze svou roli a postupně ji před ostatními přečetlo.

Další fází přípravy na představení byla výtvarná činnost, a to výroba loutek a kulis – viz příloha č. 3. Nejdříve jsme sepsali všechny loutky, které budou v pohádce vystupovat a také potřebné kulisy, jako vesnici s domy, zámeckou zahradu, zámek, jezírko, stromy atd. Všechny kulisy a loutky jsem vyřezala kvůli bezpečnosti dětí sama z tvrdého kartonu, který nám ochotně poskytli místní obchodníci. Na loutky jsme použili staré kusy látek, provázků, vlny a dlouhé ploché latě, na které se loutky lepily. Jednu loutku vždy vyráběly dvě děti, podle toho, jakou si při rozdělování vybraly roli. Všechny loutky byly oboustranné, jedna

strana se smutným obličejem, druhá strana s veselým. To umožnilo dětem podle aktuálního děje ve scénáři zvolit vhodný výraz. Vypravěči dostali za úkol začít pracovat na kulisách. Samotná výroba loutek a kulis byla poměrně zdlouhavá, protože období příprav zasáhla chřipková epidemie a nadprůměrná nemocnost se odrazila v počtu dětí docházejících do školní družiny. V průběhu příprav děti projevily svou kreativitu a přicházely s novými nápady na kulisy, což výrobu také prodloužilo.

Po ukončení výroby všech loutek a kulis nastalo intenzivní zkoušení rolí. Některým dětem dělalo problémy zkoordinovat svůj text s pohybem loutky a jiné děti musely překonat svůj počáteční ostych. Nicméně vše probíhalo s velkým nadšením. Děti sršely nápady, jak texty vylepšit. Ve chvíli, kdy byly všechny kulisy a loutky připraveny a děti uměly své role zpaměti, jsme s nimi začali pohádku zkoušet. Výhodou byl prostor školní družiny, kde jsme měli kulisy stále rozestavěné, aniž by překážely jiným činnostem. Představení jsem rozdělila na kratší úseky, které jsme začali nacvičovat postupně. Nejdříve se děti soustředily pouze na svůj verbální projev a mimiku. Když si dostatečně zažily toto, přešli jsme na souhru s loutkou. Do hry jsme dodatečně zakomponovali i hudební nástroj, který představoval zvony na věži a představení ještě více oživil.

Když bylo představení vypilováno a děti si své role dostatečně osvojily, začali jsme s přípravou pozvánek pro seniory. Jako v předchozím projektu se návrhu na ně účastnily všechny děti, které o to projevily zájem. Konečnou podobu pozvánek – viz příloha č. 4, vytvořily nejstarší děti na počítačích v prostorech naší počítačové učebny. O doručení pozvánek seniorům z Domu s pečovatelskou službou jsem opět požádala pracovníci tohoto zařízení a seniorům ze Svazu invalidů jsem je doručila na jejich schůzi. Pozvánky byly seniory přijaty s nadšením. Požádala jsem je o rozhovor po shlédnutí našeho představení, bez výhrad souhlasili.

Den před realizací představení jsem nakoupila občerstvení a pro radost seniorů jsem opět upekla domácí řezy. Kulisy jsme kvůli špatné dostupnosti půdních prostor družiny pro seniory museli přestěhovat do učebny v přízemí, kde se uskutečnil již předchozí projekt. Protože prostory učebny jsou menší v porovnání s prostory školní družiny, měli jsme menší problémy kulisy rozestavět a některé kulisy jsme museli vynechat. Tento rozdíl v prostorech jsem měla zohlednit již v jejich plánování, což jsem neučinila, protože jsem si tento problém neuvědomila.

5.3.2 Realizace projektu

V den realizace si děti po příchodu do školy znovu přehrály celé představení a společně jsme připravili občerstvení. Před desátou hodinou začali do školy přicházet senioři, respektive seniorky, které děti uvedly na jejich místa. Seniorů z Domova s pečovatelskou službou bylo pozvaných šest a přišlo pět, bohužel jediný muž, který přislíbil svou účast, se nemohl dostavit kvůli zdravotnímu stavu. Seniorek ze Svazu invalidů bylo pozvaných deset a k mému potěšení přišlo šestnáct, mezi nimi také obyvatelky obce, které nepatří do Svazu invalidů. Ty se o akci dozvěděly od přítelkyň a chtěly se také zúčastnit.

Po přivítání se stejně jako u předchozího projektu na úvod děti na žádost seniorek představily. Vypravěč představení uvedl a děti mohly předvést jeho premiéru, na kterou se již velmi těšily. Počáteční obavy a nervozita se velmi rychle rozplynuly a děti podaly úžasné výkony. Krásný zážitek z představení ještě umocnily slzy dojetí seniorek, které ocenily zejména velkou snahu dětí, ale také téma pohádky, které se týkalo obce. Také byly nadšené z loutek a kulis a nemohly uvěřit, že si děti vše připravovaly sami, pouze s mou pomocí.

Rozhovor se také stočil na pozvánky a děti seniorkám nabídly, že je provedou počítačovou učebnou a ukážou jim, jak příprava a výroba pozvánek probíhala. Protože se návštěvy počítačové učebny zúčastnilo pouze deset seniorek, z důvodu umístění učebny v podkroví, poprosila jsem kolegyni o jejich doprovod a já zůstala s ostatními seniorkami a dětmi ve třídě.

Seniorky ze Svazu invalidů si pro děti jako překvapení přinesly fotografie zámku a zámecké zahrady, jak vypadaly za jejich mládí. Vyprávění obohatily svými osobními zážitky a postřehy. Nejvíce děti zaujalo vyprávění o pradědečkovi jedné z důchodkyň, který byl kočím na zámku, a ona velmi poutavým způsobem převyprávěla historky, které ji vyprávěl jako malé holčičce. Děti vyprávěly seniorkám o svých návštěvách zámku s rodiči nebo prarodiči, o tom, co je na zámku nejvíce zaujalo nebo naopak, co se jim nelíbí, co by změnily.

Zatímco já jsem s velkým zájmem poslouchala vyprávění seniorek a dětí, v počítačové učebně děti ukazovaly seniorkám práci na počítači. Krok po kroku jim předvedly postup, jakým způsobem vznikaly pozvánky, od jejich ručních návrhů, práci v počítačovém programu až po jejich vytištění.

Poté se děti se seniorkami rozloučily a já jim nabídla malé občerstvení. Ocenily opět domácí zákusky ke kávě a požádaly o jejich recept. Hovory se přibližně na deset minut stočily na vaření, pečení a předávání "osvědčených" receptů. V té chvíli učebnu navštívila paní ředitelka a nabídla seniorkám provedení po celé škole. Opět se vzhledem k mobilitě nezúčastnily všechny. Po návratu do učebny se některé seniorky rozloučily a ve třídě zbyly ty, které jsem předem požádala, jestli by byly ochotné, zdržet se na skupinový rozhovor. Znovu jsem jim vysvětlila důvod rozhovoru a požádala je o ústní svolení k písemnému záznamu rozhovoru, který mi byl všemi udělen.

5.3.3 Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem seniorů

Tohoto skupinového rozhovoru se účastnili ti samí senioři jako u rozhovoru druhého projektu, jen s tím rozdílem, že se jednalo pouze o ženy. Jediný účastník z Domova s pečovatelskou službou omluvil svou neúčast zdravotními důvody. Po občerstvení jsem seniorkám zopakovala pravidla rozhovoru a poděkovala jim za jejich ochotu podělit se o své názory. Po předchozí zkušenosti, jsem měla domluveno s kolegyní, že opět bude rozhovoru přítomna jako zapisovatelka.

Otázka číslo 1. Bylo pro Vás zajímavé téma projektu?

Většina seniorek byla z divadla nadšená, jen jedna by upřednostnila před divadlem loutkovým, kdyby děti postavy hrály samy. Vzpomínaly, jak ve svých dětských letech hrály divadlo jak v rámci školy, tak některé z nich v dospělosti jako ochotnice ve zdejším divadelním spolku: „*To byla krásná doba, my jsme se tak pobavili a ty kostýmy, co jsme měli, sami jsme si je šili.*“ Další ze seniorek zavzpomínala: „*Mně kostýmy šila babička, byla to švadlena. Jo ta uměla vzít jehlu do ruky, to nebylo samej stroj.*“ Jiná ze seniorek pronesla: „*To jsme tenkrát zkoušeli v hospodě, chlapům se moc nechtělo, ty by radši u piva seděli.*“

Otázka číslo 2. Co Vás na tomto projektu nejvíce zaujalo?

Všechny seniorky se shodly, že nejvíce je zaujalo, že se jednalo o pohádku, která měla souvislost s jejich obcí. Byly velmi dojaté, většina z nich měla v očích slzy. Jedna ze seniorek pronesla: „*To bylo moc hezký, ne jako ty dnešní pohádky, člověk jim nerozumí a potom sou*

ty děti zblblý.“ Další seniorky odpověděly: „Bylo to hezký, a že vás napadlo napsat o naší vesnici, děti by si měly vážit toho kde bydlej.“ „Až se bude zase připravovat další číslo našich listů, mohli by to otisknout, aby si to lidi přečetli, když to bylo o naší vesnici.“ Seniorky také velmi ocenily, že si děti všechny loutky a kulisy vytvořily samy: „To se jim moc povedlo, jsou to děti šikovný, hlavně ten zámek, jako opravdovej.“

Otázka číslo 3. Dozvěděli jste se něco nového od dětí?

Seniorky se shodly na tom, že je překvapilo, že ne všechny děti byly na prohlídce zámku, když je v jejich obci. Zazněly názory: *„Hlavně, že jezďej všude po světě a co maj u nosu neznaj.“ „Je to ostuda, potom si ty děti mají vážit svý vesnice, ale to je vina rodičů, nemaj na ně čas.“* Také se seniorky zmínily o návštěvě školní počítačové učebny: *„Bylo to zajímavý, to jo, jak nám ten malej ukazoval, jak připravovaly ty pozvánky, ale já tomu stejně nerozumím.“* Další ze seniorek odpověděla: *„Já se tam bála sednout, abych něco nerozbila. Bylo to od nich hezký, že si s tím daly práci, ty pozvánky se jim moc povedly.“* Seniorky potěšila informace, že si děti chodí hrát do zámecké zahrady, jako ony v mládí.

Otázka číslo 4. Zúčastnili byste se dalšího projektu?

Na tuto otázku seniorky odpověděly všechny kladně, pouze vyjádřily obavy o svou účast ohledně svého zdravotního stavu stejně tak, jako když jim byla tato otázka kladena při rozhovoru po prvním projektu.

Otázka číslo 5. Jaký projekt by byl pro Vás zajímavý?

Protože seniorky byly z divadelního představení nadšené, hromadně vyjádřily prosbu, jestli by si děti mohly připravit další představení: *„Já bych jim klidně pomohla s kostýmy, sice už špatně vidím, ale něco ještě zvládnou.“* Další ze seniorek pravila: *„A mohly by to zahrát v sále na obecním úřadě, aby se tam vešlo víc lidí a rozhlásit rozhlasem, aby se to vědělo.“* Dvě ze seniorek projevíly zájem o to, aby je děti seznámily se základními funkcemi počítače.

5.3.4 Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem dětí

S dětmi jsem realizovala rozhovor tentýž den, kdy proběhlo divadelní představení. Deset dětí, které v představení účinkovaly, jsem si vzala do učebny, kde jsme nebyli rušeni. Rozhovor proběhl v půlkruhu na koberci. Přítomna byla opět kolegyně v roli zapisovatelky. S dětmi jsem si připomněla pravidla rozhovoru. Považovala jsem za nutné, dát dětem zpětnou vazbu ohledně realizace projektu, všem jsem osobně poděkovala a pochválila je za skvěle zvládnutou hru.

Otázka číslo 1. Bylo pro Vás zajímavé téma projektu?

Všechny děti se shodly na tom, že je bavily všechny fáze divadelního představení a znovu by si rády nějaké pro seniory připravily. Někteří by si chtěli znovu zahrát s loutkami, většina by uvítala pohádku, kde by figurovali jako herci. Zazněly nápady: *„Já bych chtěl být rytíř s mečem, mohl bych si ho přinést z domova.“* *„Nejlepší by byla o Supermanovi, mám tu zbraň, co střílí pavučiny.“* Dívky s chlapci ohledně námětů nesouhlasily. Jedna z dívek pravila: *„Já bych chtěla, aby tam zase byl jednorožec, mám je ráda.“* Další z dívek se vyjádřila: *„Já bych chtěla hrát pohádku, kde bysme byli všichni zvířátka.“*

Otázka číslo 2. Co Vás na tomto projektu nejvíce zaujalo?

Než děti začaly hodnotit realizaci představení, zabývaly se jednotlivými fázemi jeho přípravy. Ně kterým dětem byla bližší výtvarná část, některé upřednostnily samotné zkoušení představení. Na samotné realizaci se jich dotklo dojetí seniorek a jejich upřímné nadšení z představení. Dále se děti zmínily o rozhovoru se seniory. Jedna z dívek reagovala na otázku: *„Mě zaujalo, jak ta paní vyprávěla o svém dědečkovi, jak pracoval jako kočí na zámku.“* Další odpověděla: *„Mně se moc líbily ty staré fotky, já si je ráda prohlížím s babičkou, když mi ukazuje, jak byla malá.“* Jeden chlapec se vyjádřil: *„Mně se líbilo, jak ty babičky povídaly o tom, jak to vypadalo na zámku a jak si tam hrály v tý zahradě.“* Děti byly také nadšené z možnosti ukázat seniorkám počítačovou učebnu a jejich projevený zájem o ukázkou.

Otázka číslo 3. Dozvěděli jste se něco nového od seniorů?

Vzhledem k tomu, že děti zodpověděly tuto otázku zároveň s předchozí, pouze doplňuji, některé odpovědi. Jedna z dívek odpověděla: *„Mě překvapilo, že ta jedna paní si chodila do zámku přivydělávat do kuchyně, když byla hodně malá. Jeden chlapec se podívoval: „Já si neumím představit bydlet na zámku, a že tam nemohli chodit lidi na prohlídky.“ Děti také obdivovaly staré fotky zámecké zahrady: „Ta zahrada dřív byla hezčí, teď tam nejsou ty růže a ty keře s těma růžovějma velkejma květama, je tam hodně vysoký trávy.“*

Otázka číslo 4. Zúčastnili byste se dalšího projektu?

Všechny děti bez výjimky se shodly na tom, že je příprava i realizace divadla velmi bavila a rády by si pro seniory opět něco připravily. Jedna dívka odpověděla: *„Mně se líbí, že sem ty babičky chodí, protože jsou doma smutný a tady mají radost.“* Většina dětí souhlasně pokyvovala. Děti také vyjádřily radost, že toto představení mohou zahrát i svým blízkým, protože je mrzelo, že u předchozího projektu recitační soutěže být nemohli.

Otázka číslo 5. Jaký projekt by byl pro Vás zajímavý?

Děti předkládaly různé nápady, mezi nimi převládaly: *„Zahrajem divadlo, kde bysme mohli i zpívat, jako v muzikálu.“* Jedna dívka se vyjádřila: *„Já bych jim předvedla svého pejska, jak je vycvičenej.“* Další z dívek. *„My s holkama bysme mohly zatancovat.“* Mezi chlapci převládal návrh na počítačový kurz pro seniory. Jeden chlapec reagoval na otázku: *„Ty počítače by byly dobrý, nebo taky jim pomoct s mobilama, babičce a dědovi to taky vždycky musím několikrát ukázat.“* Stejně tak jako při rozhovorech v prvním projektu, bylo nutné děti i seniory neustále přivádět zpět k rozhovoru, měly opět tendenci se od tématu odklánět.

5.3.5 Zhodnocení projektu

Příprava tohoto projektu byla nejen časově, ale i s ohledem na výrobu loutek, kulís a nácvičku představení nejnáročnější. Prostory i doba konání byly opět přizpůsobeny požadavkům seniorů, připraveno bylo také občerstvení, vše tak, aby se senioři cítili co nejkomfortněji. Seniorky, které přislíbily účast, se dostavily, omluvil se pouze jeden senior s ohledem na svůj zdravotní stav. Divadelní představení se po překonání počátečního ostychu dětí velmi vydařilo a mělo úspěch.

V tomto projektu došlo k obousměrnému mezigeneračnímu učení. Děti seznámily seniorky s přípravou představení a s postupem při výrobě pozvánek v počítačovém programu. Také jim vyprávěly o svých návštěvách zámku a o tom, jak a s kým si hrají v zámecké zahradě. Seniorky na oplátku dětem přinesly ukázat staré fotografie zámku i zámecké zahrady a vyprávěly jim o nich poutavé příběhy, z doby, kdy byly dětmi. Své příběhy obohatily vyprávěním o svých předcích, které děti velmi zaujalo.

5.4 Projekt „Setkání nad kronikou obce“

Posledním z projektů připravených pro potřeby této bakalářské práce byl projekt „Setkání nad kronikou obce“. Jak již napovídá samotný název, jednalo se o projekt, kde by se při společném setkání blíže seznámili s kronikou obce děti ze školní družiny a senioři, za účasti místní paní kronikářky. Cílem tohoto projektu stejně tak jako u projektů předchozích bylo ověřit, zda a jakým způsobem probíhá mezigenerační učení mezi generacemi dětí mladšího školního věku ze školní družiny a seniorů. Záměrem také bylo přiblížit dětem historii jejich obce a dřívější způsob života obyvatel.

5.4.1 Příprava projektu

Prvním krokem při přípravě tohoto projektu bylo oslovení paní kronikářky, zda by byla ochotna věnovat svůj čas na tento projekt. Nejdříve jsem ji telefonicky kontaktovala a požádala o schůzku. V telefonickém rozhovoru jsem uvedla důvod schůzky a již v této chvíli paní kronikářka reagovala velmi ochotně. Při osobním rozhovoru jsem jí vysvětlila můj záměr. Paní kronikářka přislíbila, že na společné setkání přinese všechny kroniky obce, jen nebylo možné účastníkům setkání přinést první kroniku. Důvodem bylo, že kronika je součástí vystavených exponátů Regionálního muzea v Kolíně. Paní kronikářka nastínila možnost, že by připravila PowerPoint prezentaci z ofocených materiálů této kroniky, což jsem velmi uvítala. Dohodly jsme se spolu, jak by mělo setkání probíhat, jeho přibližnou časovou dotaci a datum konání této akce s tím, že spolu zůstaneme v kontaktu a čas si ještě upřesníme po dohodě se seniory, kteří budou pozváni.

Ve školní družině jsem si naplánovala dvě odpoledne, kdy jsme se historií s dětmi věnovali na obecné rovině. Děti po rozhovoru o historii obdržely každý velkou čtvrtku, na kterou měly za úkol nakreslit samostatně zvolenou výtvarnou technikou fiktivní vesnici nebo městečko, ke kterým si vymyslí svůj vlastní krátký příběh o jejich historii a sepíše ho. Některé děti viditelně zcela nepochopily mé zadání, proto jsem si zhotovila náčrt svého imaginárního městečka a pohovořila o jeho vymyšlené historii.

Děti mne druhý den při prezentaci své práce velmi překvapily svou kreativitou. Většina jejich prací byla natolik vydařená, že jsem se rozhodla obrázky spolu s písemnými pracemi vystavit na nástěnce místního Obecního úřadu, což jsem také bezprostředně učinila.

O chystaném projektu „Setkání nad kronikou“ jsem se seniorkám zmínila již při naší poslední schůzce na představení pohádky, kde jsme se dohodli i na čase, ve kterém by se setkání realizovalo. Také jsem je požádala, zda by si s dětmi mohly popovídat na téma historie a poté poskytly opět rozhovor i mně. Nyní jsem se pouze ujistila, zda nedošlo ze strany seniorek k nějaké změně. Telefonicky jsem kontaktovala paní kronikářku s tím, že původní termín je platný a jestli je i pro ni stále vyhovující. Využila jsem opět, jako při předchozích projektech pozvánky - viz příloha č. 5, které společnými silami vytvořily starší děti ze školní družiny, které mají zkušenost s potřebnými programy na počítači. Pozvánky jsem distribuovala seniorům pomocí předsedkyně Svazu invalidů a pracovnice Domova s pečovatelskou službou. Ze Svazu invalidů bylo pozvaných deset seniorek a z Domova s pečovatelskou službou seniorů šest, jeden muž a pět žen.

Přípravy před konáním našeho setkání jsem soustředila na nákup občerstvení a opět jsem doma upekla řezy, které byly již podle informací od seniorů očekávány po zkušenosti z předchozích akcí. Také jsem nechala uvázat květinu, jako velké poděkování paní kronikářce za její vstřícnost při účasti na tomto projektu. Připravila jsem učebnu, aby senioři i děti měli pohodlná místa, nic nepřekáželo kontaktu mezi nimi a také, aby měli všichni výhled na interaktivní tabuli, kde měla proběhnout PowerPoint prezentace připravená paní kronikářkou.

5.4.2 Realizace projektu

V den konání akce jsme s dětmi po finální úpravě učebny a přípravě pohoštění přivítali ve škole paní kronikářku a seniory, kteří nás navštívili jako účastníci akce. Ze šesti pozvaných seniorů z Domova s pečovatelskou službou přišlo pět seniorek, jediný muž nedorazil a z deseti seniorek ze Svazu invalidů přijalo naše pozvání devět. Jedna seniorka se omluvila z důvodu neodkladné návštěvy lékaře. Nad mé očekávání se na naše setkání přišlo podívat dalších patnáct seniorek, které se o plánovanou akci dozvěděly od svých známých a přítelkyň. Přivítali jsme je s velkou radostí. Prostory učebny nebyly zcela vhodné pro tento počet účastníků, takže jsem spolu s dětmi musela provést malé změny, které spočívaly v reorganizaci nábytku v učebně, aby bylo možné přinést další židle a představení bylo pro všechny příjemné a komfortní.

Po uvítání všech zúčastněných jsem předala slovo paní kronikářce, která s velkým zaujetím začala vyprávět o tom, co je to kronika, proč se kroniky začaly v historii psát, proč se píše ručně a další zajímavosti. Průběžně zodpovídala otázky ze stran dětí i senierek. Poté přišla na řadu avízovaná PowerPoint prezentace na téma první kroniky obce. Paní kronikářka přinesla další tři kroniky obce, mezi nimi i tu nejnovější, na které se sama podílí svými zápisy. Velmi zajímavé byly úryvky z kronik, které předčítala paní kronikářka a poté i některé ze senierek, které o četbu projevíly zájem.

O přestávce, kdy bylo všem nabídnuto občerstvení, dostaly děti možnost, si pod dohledem prohlédnou kroniky. Většina této možnosti využila. Po přestávce začaly seniorky vyprávět o minulosti své, svých rodin i obce. Rozhovory byly osobnější a intimnější, než jsem očekávala. Seniorky hovořily o svých předcích, o tom, jak chodily pěšky do školy několik kilometrů, jak trávily svůj volný čas nebo i Vánoce. Děti byly překvapeny, kolik času musely obětovat na pomoc rodičů nebo prarodičům. Některé seniorky začaly vzpomínat na období druhé světové války, o strachu, bezmocnosti a ztrátě svých blízkých nebo sousedů. Tato část byla nepopsatelně dojemná a většina z nás měla slzy v očích. Děti byly chvílemi velmi zaražené a bylo zřejmé, že se jich toto téma také lidsky dotklo.

Setkání jsme zakončili radostnějším tématem a tím byly hračky. Seniorky hovořily o panenkách z polínek, o dřevěných hračkách, o vojáčcích a děti na oplátku vyprávěly o svých oblíbených hračkách. Seniorky také zajímalo, jak děti tráví svůj volný čas a jestli doma a jakým způsobem pomáhají. Děti se na toto téma ochotně rozpovídaly a podělily se o informace ze svých životů.

Na závěr proběhlo rozloučení s paní kronikářkou, poděkování za její obohacující návštěvu a předání květiny. Také jsme se rozloučili se seniorkami a zůstaly jen ty, od kterých jsem měla přislíbený rozhovor, který také po malém občerstvení a přestávce proběhl.

5.4.3 Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem seniorů

Tohoto skupinového rozhovoru se účastnily ty samé seniorky, jako u předešlých projektů. Po občerstvení jsem jim opět zopakovala pravidla rozhovoru a také jsem považovala za důležité jim poděkovat za ochotu. Jako při předchozích rozhovorech byla přítomna kolegyně, která zaznamenávala jeho průběh.

Otázka číslo 1. Bylo pro Vás zajímavé téma projektu?

Všechny dotazované seniorky se shodly, že jim je toto téma projektu nejbližší vzhledem k tomu, že si mohou zavzpomínat: „Děti by měly znát historii místa, kde bydlí.“ „Nebylo by špatné udělat výstavu na zámku nebo Obecním úřadě a kroniky tam vystavit veřejnosti.“ „Škoda, že nežijí někteří pamětníci, ti by nám toho řekli víc.“

Otázka číslo 2. Co Vás na tomto projektu nejvíce zaujalo?

Stejně jako v předešlých projektech panovala shoda ohledně zajímavosti tématu. Nejvíce seniorky ocenily fakt, že si mohly osobně prohlédnout kroniky obce. Pro většinu z nich to byla první příležitost. Některé dotazované řekly: „Žiju tu padesát let, a ještě jsem místní kroniku neviděla.“ „Zavzpomínala jsem na rodiče, našla jsem o nich zmínku v kronice a moc mě to potěšilo.“ „Líbilo se mi, jak dříve kronikáři krásně psali, to se ještě vyučoval krasopis.“

Otázka číslo 3. Dozvěděli jste se něco nového od dětí?

Seniorky se od dětí dozvěděly, jak tráví svůj volný čas. Také je zajímalo, zda a jakým způsobem pomáhají doma rodičům: „To je dobře, že děti také vědí, co je to práce a jak těžce se vydělává na chleba.“ Překvapilo je, že děti navštěvují velké množství zájmových kroužků: „Mají tolik kroužků, že nemaj čas lítat venku.“ „Za nás žádné kroužky nebyly, buď jsme pomáhaly rodičům, nebo běhaly po vesnici.“

Otázka číslo 4. Zúčastnili byste se dalšího projektu?

Ve všech projektech jsem si ověřila, že senioři mají zájem navštěvovat jakékoli aktivity, které je vytrhnou z běžného stereotypu. Jsou potěšeni, když o ně někdo projeví zájem. Hluboký zážitek ve mně zanechala jedna seniorka, když pronesla: „Vy nevíte, co to pro mě znamená děvenko. Já z toho budu žít další tři měsíce.“

Otázka číslo 5. Jaký projekt by byl pro Vás zajímavý?

Seniorky víceméně zopakovaly nápady z předchozích rozhovorů z minulých setkání. Z rozhovoru vyplynulo, že jsou ochotné se příště zúčastnit jakékoli akce, kterou pro ně děti připraví.

5.4.4 Skupinový rozhovor s výzkumným vzorkem dětí

Rozhovor s dětmi tentokrát proběhl v prostorech školní družiny, protože se týkal všech dětí navštěvující školní družinu. Konkrétně se jednalo o dvacet čtyři dětí, které ten den byly přítomny. Rozhovor proběhl v komunitním kruhu na koberci, kde si posílaly plyšovou hračku. Připomněla jsem dětem, že hovoří pouze ten, kdo zrovna plyšovou hračku drží a ostatní jsou pouze posluchači. Velmi mne potěšilo chování dětí na této akci, proto jsem je všechny pochválila.

Otázka číslo 1. Bylo pro Vás zajímavé téma projektu?

Odpovědi dětí nebyly tentokrát jednotné. Některé konstatovaly, že je takovéto akce nebaví: *„Lepší by byl ten tělocvik, o kterej sme přišli.“* Část dětí se shodla, že to bylo naopak příjemné zpestření, že je dějepis nebaví, ale toto téma je zaujalo, protože se týká obce, ve které bydlí. Překvapilo je, že se tomu někteří kronikáři věnují celý život.

Otázka číslo 2. Co Vás na tomto projektu nejvíce zaujalo?

Na tuto otázku byly odpovědi dětí velmi různorodé. Některé děti ocenily kroniky: *„Byly strašně moc krásně psaný.“* *„A byly moc těžký a velký.“* Jiným dětem se velmi líbila PowerPoint prezentace s fotkami první kroniky: *„Proč musí být v muzeu, když je naše, takhle ji tady nemůžeme mít?“* Děti také komentovaly četbu z kronik: *„Mně se líbilo, jak paní kronikářka četla o té soutěži o nejhezčí jablko, a jak tomu pánovi vyrostlo na stromě jen jedno a stejně vyhrál.“* V neposlední řadě děti zaujaly rozhovory se seniorkami, jedna z dívek pronesla: *„Mně bylo líto té staré paní, jak vyprávěla, že se jí nevrátil z války její tatínek.“* Přidal se chlapec: *„Nebo, jak se jim nevrátili ty sousedi, to bylo taky smutný.“* *„Taky bylo hrozný, jak neměly co jíst a jídlo dostávaly za ty lístky.“* Dětem se také velmi líbilo, když

seniorky hovořily o tom, jak trávily svůj volný čas, jak chodily do školy, pomáhaly rodičům a prožívaly vánoční svátky.

Otázka číslo 3. Dozvěděli jste se něco nového od seniorů?

Děti se od senierek dozvěděly informace o tom, jak dříve trávily svůj volný čas: „*To by mě nebavilo, chodit každé den pracovat na pole.*“ „*Jak je mohlo bavit hrát si na louce a pást krávy?*“ Zaskočilo je, když seniorky vzpomínaly na válečné a poválečné období, nedostatek potravin, strach o vlastní život a život svých blízkých. Děti viditelně zasáhlo, když se od senierek dozvěděly, že se z koncentračních táborů nevrátili příslušníci jejich rodin, kamarádi nebo sousedi. V tomto rozpoložení dětí jsem více nechtěla toto téma otevírat a děti v tomto věku více zatěžovat tímto vážným tématem.

Pro děti bylo toto téma natolik emočně náročné a byla na nich viditelná únava, že jsem rozhovor pro tento den ukončila a ke zbylým dvěma otázkám jsem se vrátila následující den.

Otázka číslo 4. Zúčastnili byste se dalšího projektu?

Následující den některé děti při rozhovoru v komunitním kruhu projevíly zájem o další projekty týkající se historie obce. Po této zkušenosti bych podobnou akci ve školní družině nechala na volbě dětí, zda se chtějí zúčastnit.

Otázka číslo 5. Jaký projekt by byl pro Vás zajímavý?

Děti měly nápad, že by v hodinách českého jazyka a výtvarné výchovy vyzkoušely psát inkoustem a perem, samy by napsaly svou stránku kroniky, při které by použily staré znaky písma. S těmito výkresy by šly navštívit seniory. Děti projevíly obavy, z případných chyb v textu a jejich korekcí: „*To je blbý, že nejde inkoust gumovat.*“ „*Aby to po mě někdo přečet.*“

5.4.5 Zhodnocení projektu

Příprava tohoto projektu probíhala opět bez větších problémů. Paní kronikářka byla velmi vstřícná a ochotná se projektu zúčastnit. Ze strany se seniorek jsem se také setkala s kladnými ohlasy na účast v tomto projektu. Stejně tak jako u předchozích projektů byly čas konání setkání a prostory přizpůsobeny potřebám seniorek. Prostory se i tak ukázaly jako nevyhovující, protože na projekt přišlo o patnáct seniorek více, než jsem počítala.

V tomto projektu došlo k vzájemnému mezigeneračnímu učení. Děti a seniorky se seznámily nejen s kronikami obce, ale poskytly si vzájemně informace o svých životech, dětství, trávení volného času. Často byly vzpomínky ze strany seniorek velmi osobní a bolestné a na některých dětech bylo zřejmé, že je rozhovory velmi zasáhly. Seniorky vzpomínaly na válečné a poválečné období, nedostatek potravin, strach o vlastní život a životy svých blízkých. Na dětech bylo zřejmé dojetí, když jim seniorky vyprávěly o rodinných tragédiích, které se týkaly úmrtí jejich blízkých, kamarádů, sousedů. Některé děti se svěřily, že na toto téma s nimi již hovořili jejich prarodiče, pro některé bylo tématem zcela novým. Z mého pohledu byl tento projekt emočně nejnáročnější jak pro děti, tak i seniorky, které si bolestné události ze svých životů připomenuly. Také mne se tento projekt lidsky velmi dotkl a některé okamžiky z rozhovorů jsou pro mne nezapomenutelné. Jedním z těchto okamžiků byla věta jedné ze seniorek: „*Vy nevíte, co to pro mě znamená děvenko. Já z toho budu žít další tři měsíce.*“

Závěr

Ve své bakalářské práci s názvem **Děti ze školní družiny a senioři v procesu vzájemného mezigeneračního ovlivňování** jsem se zaměřila na mezigenerační učení dětí ze školní družiny a seniorů z obce, kde se základní škola nachází. Záměrně jsem cílila na tyto zcela rozdílné věkové skupiny s úmyslem jejich vzájemného přiblížení. Jsem přesvědčena, že se v dnešní době generace dětí a seniorů od sebe vzdalují. V minulosti se senioři často starali o svá vnoučata a vypomáhali v rodině. Plnili v rodině nejen funkci „hlídací“, ale předávali své životní zkušenosti, přibližovali svým vnoučatům formou vyprávění své dětství. V dnešní době jejich místo nahradily školní družiny, domy mládeže a různé kroužky. Taktéž ve většině případů nedochází k mezigeneračnímu soužití tak jako v minulosti. Znatelně chybí společně strávený čas, což způsobuje, že jsou děti a senioři o tento kontakt ochuzeni. Chybí zde prostor pro vzájemné předávání informací, zkušeností a obohacení.

Obsah teoretické části této bakalářské práce byl zaměřen na pojmy související s výzkumnou částí této bakalářské práce. Byly zde vysvětleny důležité pojmy, kterými jsou školní družina jako instituce, prostředí školní družiny s jejími činnostmi, sociálním učení, cíle školní družiny. Zmiňuje se také o roli vychovatelky ve školní družině. Dále byly představeny sociální skupiny a jejich rozdělení, komunikace obecně a specifická komunikace se seniory. Zabývala se také mezigeneračním učením a byla zaměřena na konkrétní oblast mezigeneračního učení, přímo na předávání zkušeností mezi generacemi vnoučat a prarodičů.

Ve výzkumné části byly podrobně rozebrány čtyři projekty, jejich příprava, realizace a zhodnocení. Po každém z projektů následovaly rozhovory se skupinami dětí a seniorů, výzkumným vzorkem. Děti a senioři odpovídali anonymně a jejich odpovědi nebyly a nebudou nikde zveřejňovány, byly použity pouze pro tuto práci. Ve výzkumné části byla také popsána zvolená metodologie, organizace výzkumu, popis výzkumného vzorku a také limity těchto projektů. Každý projekt byl samostatně vyhodnocen.

Cílem této bakalářské práce bylo ověřit na čtyřech projektech, zda a jakým způsobem probíhá mezigenerační učení mezi generacemi dětí mladšího školního věku ze školní družiny a seniorů. **Na základě dvou stanovených výzkumných otázek bylo ověřeno, zda a jakým způsobem došlo k mezigeneračnímu učení.**

První projekt s názvem „**Včelař**“ byl připraven se záměrem děti seznámit s faktem, že je možné mezigeneračně předat řemeslo, zkušenosti či koníček další generaci. **V tomto projektu oproti původnímu záměru nedošlo k obousměrnému mezigeneračnímu učení** z důvodu, že se včelař rozhodl nepředávat dětem osobnější informace ze svého soukromí. Z projektu se děti nedozvěděly, že je možné mezigeneračně předat řemeslo, zkušenosti či koníček další generaci, o což se v tomto projektu jednalo primárně.

Následoval projekt s názvem „**Recitační soutěž**“. **V tomto projektu došlo k obousměrnému mezigeneračnímu učení.** Děti a senioři si vzájemně předali informace o jejich oblíbené literatuře. Velmi zajímavá byla rozdílnost obsahu básní a způsobu recitace těchto dvou skupin, kterými se vzájemně obohatily.

Třetím projektem byla dramatizace pohádky „**O princezně Radimce**“, jejíž námět byl inspirován symboly místní obce. **V tomto projektu došlo k obousměrnému mezigeneračnímu učení.** Děti seniorkám zahrály představení, seznámily je s jeho přípravou a také s výrobou pozvánek pro ně. Příběh z představení se odehrával z části i na zámecké zahradě, děti se rozvyprávěly, jak zámek a zahradu navštěvují s rodiči i s kamarády. Seniorky dětem jako překvapení přinesly ukázat staré fotografie zámku a jeho zahrady a podělily se s nimi o příběhy z jejich dětství. Ve svých příbězích se také zmínily o svých předcích, což vyprávění učinilo ještě poutavějším.

Posledním projektem byl projekt s názvem „**Setkání nad kronikou obce**“, kde jsem chtěla děti blíže seznámit s historií obce a se životem jejich obyvatel, a naopak přiblížit zúčastněným seniorům dnešní život dětí. **V tomto projektu došlo k vzájemnému mezigeneračnímu učení.** Tento projekt byl z mého pohledu velmi emočně náročný, jak pro děti, tak i seniory. Děti se velmi dotkly informace seniorek o úmrtí jejich blízkých, kamarádů a sousedů, kteří se nevrátili domů z koncentračních táborů. Seniorky také vzpomínaly na válečné a poválečné období, nedostatek potravin, strach o vlastní život a životy svých blízkých. Bylo pro ně emočně náročné, připomenout si bolestné události svých životů. Velmi mě lidsky zasáhla věta jedné ze seniorek: „*Vy nevíte, co to pro mě znamená děvenko. Já z toho budu žít další tři měsíce.*“

Děti i seniorky se seznámily nejen s kronikami obce, ve které žijí, ale také si vzájemně předaly často velmi osobní informace a zážitky ze svých životů.

Na těchto čtyřech projektech jsem si ověřila, že je možné připravit projekty, kdy dochází k obousměrnému mezigeneračnímu učení. Na základě dvou hlavních výzkumných otázek bylo ověřeno, zda a jakým způsobem došlo k mezigeneračnímu ovlivňování.

Na první výzkumnou otázku, zda došlo k mezigeneračnímu učení, mohu konstatovat, že u prvního projektu nedošlo k mezigeneračnímu učení, v následujících třech projektech došlo k mezigeneračnímu učení. Výstupy jednotlivých projektů shrnuji detailně v závěru každého projektu.

Stejně zní odpověď i na druhou výzkumnou otázku, zda došlo na realizovaných projektech k obousměrnému mezigeneračnímu učení. U prvního projektu nedošlo k žádnému mezigeneračnímu učení, u třech následujících projektů došlo k obousměrnému mezigeneračnímu učení a jsou taktéž detailně shrnuty v jednotlivých projektech výzkumné části mé práce.

Tato práce byla pro mne velkým přínosem, neboť jsem si rozšířila znalosti a vědomosti o této problematice, která je v posledních letech stále diskutovanějším tématem. Sama jsem si prožila hlavně během posledního projektu emoční situace, které se mne velmi lidsky dotkly a jsou nezapomenutelné.

Potěšující bylo také zjištění, s jakým nadšením senioři projekty přivítali a vzrůstající tendence jejich účasti na nich. S radostí jsem také přivítala zájem seniorů o realizaci dalších projektů a jejich zaujetí se jich v případě uskutečnění zúčastnit. Zájem projeví i senioři, kteří doposud nebyli účastníky projektů popisovaných v této bakalářské práci.

Velmi důležitá byla také pozitivní zpětná vazba od rodičů dětí, které byly účastníky projektů. Děti o projektech se svými rodiči doma hovořily, vyprávěly zejména o rozhovorech se seniory a o jejich emotivních reakcích. Také děti doma i ve škole nadšeně vyprávěly o tom, jak je senioři zastavují po obci a chválí je za jejich snahu a práci.

Tyto projekty by nemohly být realizovány bez velké ochoty a vstřícnosti vedení a pracovníků školy, na jejíž půdě se převážně uskutečnily. V této chvíli již probíhá příprava dalších projektů, při kterých dojde ke společnému setkávání dětí, nejen ze školní družiny, ale celé školy, a seniorů z obce, ve které se škola nachází. Protože vidím v těchto setkáváních

velký smysl a vzájemné obohacení všech zúčastněných, rozhodně v jejich přípravě a realizaci budu pokračovat i do budoucna.

Byla bych ráda, kdyby tato práce byla přínosem a inspirací všem, kteří by se chtěli alespoň z části podílet na vzájemném obohacování generací seniorů a dětí.

Seznam literatury

- ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-x.
- BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.
- ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.
- FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 2. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-626-8.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Praha: Galén, 2012. ISBN 978-80-7262-900-8.
- HOLMEROVÁ, Iva, Božena JURAŠKOVÁ a Květuše ZIKMUNDOVÁ. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: EV public relations, 2007. ISBN 978-80-254-0179-8.
- KODÝM, Miloslav. *Metody rozvoje sociálních dovedností*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-046-4.
- MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro učitele*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 9788071848677.
- MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-857-9.
- PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-751-5.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.
- PLAŇAVA, Ivo. *Průvodce mezilidskou komunikací: přístupy - dovednosti - poruchy*. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0858-2.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.

- RABUŠICOVÁ, Milada, Karla BRÜCKNEROVÁ, Lenka KAMANOVÁ, Petr NOVOTNÝ, Kateřina PEVNÁ a Zuzana VAŘEJKOVÁ. *Mezigenerační učení: teorie, výzkum, praxe*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8460-5.
- RABUŠICOVÁ, Milada, Lenka KAMANOVÁ a Kateřina PEVNÁ. *O mezigeneračním učení*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5750-0.
- SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- VALÍŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0.

Internetové zdroje:

- HRDINOVÁ, Silvie. *Vztahy mezi generacemi a význam mezigeneračního učení v současné české společnosti* [online]. Zlín, 2016 [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/37222/hrdinov%C3%A1_2016_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce PhDr. Zuzana Hrnčířová, Ph.D.

Pozvánka na recitační soutěž

Kdy: **7. 11. 2017** v 10.00

Kde: v prostorách školy

*Těšíme se na
Vás*

Pohádka o princezně Radimce

Zveme Vás na Pohádku dětí školní družiny

Kde: V prostorách školy

Kdy: 22. 2. 2018 v 10.00

**Je to pohádka o vesnici, ve které se nachází
naše škola.**

Příběh se odehrál před mnoha lety...

**Můžete se těšit na mladíka KUBU, společně
s ním se pokusíme
zachránit naši obec.**

**Těšíme se na
Vás.**

Příloha č. 3

Pohádka o princezně Radimce

Obsazení:

Vypravěč 1

Matka

Vypravěč 2

Jednorožec

Vypravěč 3

Dívka

Kuba

Skřet Trolbas

Děda

Vypravěč 1: V jedné malé vesničce, žil mladík Kuba. Rodiče mu zemřeli, když byl ještě malý chlapec a o Kubu se staral jeho děda, který již měl také svá léta a síly mu ubývaly. Každý večer, když Kuba s dědou povečeřeli, si děda zapálil svou oblíbenou dýmku, Kuba se uvelebil za pecí a povídali si.

Vypravěč 2: Děda Kubovi vyprávěl příběh, který se tradoval již dlouhá léta. Kuba ho slyšel již po několikáté, ale doposud se mu neomrzel. Byl to příběh o jeho rodné vesničce, která nebyla vždy zahalená smutkem, tak jako dnes. Dříve, než se na zámku usídlil zlý skřet Trolbas, to byla vesnice plná veselí, kde lidé žili šťastně, rostliny a stromy barevně kvetly, pole se pyšnila hojnou úrodou.

Děda: Milý Kubo, naši vesničku může zachránit jen ten, kdo objeví poklad ukrytý v zámecké zahradě a zvítězí nad zlým skřetem Trolbasem.

Kuba: „Dědečku, proč se tedy ještě nikdo nepokusil najít poklad a vesničku zachránit?“

Děda: „Ale pokusil Kubo, zámeckou zahradu hlídá krásný bílý jednorožec, který je tak plachý, že jakmile se k němu někdo přiblíží, udupe ho k smrti. Odvážných bylo mnoho, avšak nikdo nepřežil.“

Kuba: „Dědečku, běž si lehnout, jsi už jistě unavený, já se ještě před spaním půjdu trochu projít.“

Vypravěč 3: Jak se Kuba procházel při měsíčku po vesnici, něco ho pořád táhlo k zámecké zdi. Chvilku se rozmýšlel a potom se vyhoupl na zeď. Zámeckou zahradu měl před sebou jako na dlani. Uprostřed zahrady se v záři měsíce lesklo malé jezírko. Kolem něj si majestátně vykračoval krásný bílý jednorožec.

Vypravěč 1: Najednou se jednorožec zastavil a zavětřil, jak ucítil nebezpečí. Udělal pár kroků směrem ke Kubovi, od nozder se mu valila pára, odfukoval, chystajíc se k útoku. Kuba najednou v hlavě uslyšel mamčin hlas, jak mu jako malému chlapci před spaním recitovala básničku o jednorožci.

Matka: Bílá srst a roh kouzelný,
                                  jednorožec čarodějný.
                                  Pohled zlý i zoufalý,
                                  Přistoupíš, jsi troufalý.

                                  Ve dne bílý jednorožec,
                                  ve noci krásná panna,
                                  zakleta zlým skřetem,
                                  v zahradě stále sama.

                                  Vyhlíží již dlouhá léta,
                                  s nadějí svého zachránce,
                                  však skřeta snad nikdo nepřemůže,
                                  tak princezna usychá jako růže.

Vypravěč 2: Kuba básničku vyslovil nahlas. Jednorožec se zarazil a zdálo se, že se uklidnil.

Kuba: „Neboj se mě, neublížím ti, chci si tě jen pohladit po hřívě, jsi tak krásný, až je u srdce milo.“

Vypravěč 3: K velkému Kubovu překvapení jednorožec promluvil.

Jednorožec: „Já se tě nebojím, znám tu báseň, recitovala mi ji má chůva.“

Kuba: „Chůva? Jak může mít zvíře chůvu?“

Vypravěč 1: V tu chvíli odbila půlnoc a měsíc ozářil celou zahradu. Kuba oněměl. Namísto bílého jednorožce před ním stála krásná dívka. Pochopil, že báseň byla pravdivá.

Dívka: „Nebyla jsem vždy jednorožcem. Jmenuji se princezna Radimka. Žili jsme si zde na zámku s maminkou a tatínkem spokojeně, do té doby, než se objevil zlý skřet Trolbas a začaroval mě v jednorožce. Celé dny a noci musím hlídat poklad.“

Kuba: „Ty víš, kde je poklad ukrytý?“

Dívka: „Ano, ale je to velmi nebezpečné.“

Kuba: „Prosím, prozrad' mi to. Jestli mohu zachránit vesnici, musím se o to alespoň pokusit. Mám pro strach uděláno!!!“

Dívka: Cením si tvé odvahy Kubo, ale nemáš představu, jaká zlá moc před tebou stojí.“

Vypravěč 2: Kuba znovu uslyšel uklidňující hlas své matky.

Matka: „Neboj se Kubíčku, jsem tu s tebou, když bude třeba, pomůžu ti. Vrať se domů a zajdi na půdu. V rohu stojí velká dřevěná truhla. Otevři ji a v ní najdeš velké bílé plátno. Opatrně ho rozbal a uvnitř jsou tři malé lahvičky. Vezmi je s sebou a vrať se k jezírku. Jen buď opatrný, abys je nerozbil.“

Vypravěč 3: Jak se hlas matky znenadání ozval, tak rychle utichl. Kuba byl celý zmatený.

Kuba: „Proč k jezírku? Co tam budu dělat? Na co mi budou tři skleněné lahvičky?“

Dívka: „Poklad je ukrytý na dně jezírka a hlídá ho zlý skřet Trolbas.“

Kuba: „Za chvíli se vrátím, počkej na mě, moc tě prosím.“

Dívka: „Pospěš si, Kubo, úderem jedné se znovu proměním v jednorožce.“

Vypravěč 1: Kuba utíkal domů, co mu síly stačily. Vrazil do dveří, až vzbudil dědu.

Děda: „Co se děje Kubo!!! Jsi celý bledý, jako by tě duch honil.“

Kuba: „Neuvěříš, co jsem zažil dědo, u jezírka v zámecké zahradě jsem potkal bílého jednorožce, který se po půlnoci proměnil v krásnou dívku.“

Vypravěč 2: Děda pozorně poslouchal a starostlivě pokyvoval hlavou.

Kuba: „Pokusím se najít poklad a dívku zachránit.“

Děda: „Snad víš, co děláš, Kubo? Dej na sebe pozor. Vždyť víš, že mám jen tebe.“

Kuba: „Neboj se dědo, budu opatrný.“

Vypravěč 3: Děda s Kubou se objali, Kuba vyběhl na půdu, z dřevěné truhly si vzal tři skleněné lahvičky a utíkal zpět k jezírku, kde na něho čekala dívka.

Kuba: „Vůbec nevím, co si mám teď počít.“

Vypravěč 1: Ve chvíli, kdy se Kuba cítil zaskočený a dívka si také nevěděla rady, se znovu ozval hlas Kubovy matky.

Matka: „Kubo, vezmi modrou lahvičku a hod' ji do jezírka.“

Vypravěč 2: Kuba matku poslechl a jen co se lahvička dotkla hladiny jezírka, voda ustoupila a Kuba zahlédl schody. Měl sice strach, ale sestoupil po nich dolů, na dno jezírka. Uviděl tam skleněnou truhlu. Tu se zvedl prach a před Kubou se objevil skřet Trolbas.

Skřet Trolbas: zvuk

Vypravěč 3: Pověst nelhala. Skřet vypadal vskutku zlověstně. Byl celý vrásčitý, špinavý a příšerně se šklebil.

Skřet Trolbas: „Co tady chceš ty bídáku? Myslíš si, že nade mnou zvítězíš? Ty, kterému ještě mléko teče po bradě? Odvahu máš, ale se zlou se potážeš!“

Vypravěč 3: Skřet zatínal do Kubu své dlouhé, zahnuté drápy. Kuba se nevzdával, bojoval statečně, ale skřet vyhrával. Kuba najednou zaslechl matčin hlas.

Matka: „Kubo, vyndej červenou lahvičku a hod' ji skřetovi pod nohy.“

Vypravěč 1: Kuba matku poslechl, z posledních sil vyndal z kapsy lahvičku a hodil po skřetovi. Objevila se ohnivá záře a skřet se rozprskl do všech stran. Kuba popadl skleněnou truhlu a vynesl ji na břeh jezírka.

Skřet Trolbas: „Nemysli si, že jsi vyhrál! Ještě o mně uslyšíš!“

Vypravěč 2: Kuba se rozhlížel po spanilé dívce, ale nikde ji neviděl. Najednou spatřil bílou hřívu a svítící roh. V zápalu boje neslyšel, že odbila jedna hodina a dívka se opět změnila v jednorožce. Celý zadýchaný a nešťastný si sedl na skleněnou truhlu. Znovu uslyšel matčin hlas.

Matka: „Kubo, vezmi poslední lahvičku a polej jednorožci jeho svítící roh.“

Vypravěč 3: Ve chvíli, kdy se růžová tekutina z lahvičky dotkla rohu jednorožce, stála před Kubou opět krásná dívka.

Dívka: „Kubo, pojď, podíváme se do skleněné truhly na poklad, který může zachránit naši vesnici.

Vypravěč 1: Kuba s dívkou otevřeli truhlu, ale místo zlata, stříbra a drahého kamení spatřili pytlíček se semínky. Nevěřičně se na sebe podívali. Než Kuba stačil promluvit, opět uslyšel hlas své matky.

Matka: „Kubo, ta semínka jsou z kouzelné lípy. Vezměte je a zasadte je po celé vesnici.“

Vypravěč 2: Kuba s Radimkou matku poslechli a všechna semínka zaseli. Protože semínka byla opravdu kouzelná, ve chvíli, kdy je Kuba s dívkou zalili, vyrostly z nich vysoké, košaté lípy, které dodnes chrání celou vesnici.

Vypravěč 3: Na počest kouzelné lípy, která chránila vesnici po celá staletí, si ji naše vesnice dala do svého znaku. A o zlém skřetovi Trolbasovi, navzdory jeho výhrůžkám, už nikdo nikdy neslyšel.

Příloha č. 4

SETKÁNÍ NAD OBECNÍ KRONIKOU

Srdečně Vás zveme v pátek

20. 4. 2018

v 10.00

do naší školy na další společné
setkání, pod vedením
Ing. Marty Růžičkové MBA.,
kronikářky naší obce.

Bibliografické údaje

Jméno autora: Lenka Hnátková

Obor: Vychovatelství

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: **Děti ze školní družiny a senioři v procesu vzájemného mezigeneračního ovlivňování**

Rok: 2018

Počet stran: 77

Celkový počet stran příloh: 10

Počet titulů literatury a pramenů: 19

Počet internetových zdrojů: 1

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Richterová